

Aprobat
prin decizia CRD Sud nr.1/04
din 26 ianuarie 2017

***PROGRAM REGIONAL SECTORIAL
PRIVIND SPORIREA ATRACTIVITĂȚII TURISTICE A
REGIUNII DE DEZVOLTARE SUD***

Cuprins:

1. CADRUL CONCEPTUAL AL PROGRAMULUI REGIONAL SECTORIAL.....	3
2. ANALIZA SITUAȚIEI CURENTE ȘI IDENTIFICAREA PROBLEMELOR	5
3. INFRASTRUCTURA ȘI SERVICIILE TURISTICE EXISTENTE ÎN RD SUD	16
4. SITUAȚIA TURISMULUI ÎN RD SUD	20
5. DESTINAȚII CU POTENȚIAL DE DEZVOLTARE (TRASEE TURISTICE).....	26
6. PROBLEME ȘI BARIERE LEGATE DE DEZVOLTAREA TURISMULUI ÎN REGIUNE	33
7. ANALIZA SWOT.....	34
8. VIZIUNEA ȘI OBIECTIVELE DEZVOLTĂRII SECTORULUI TURISM ÎN REGIUNE	37
9. CRITERII DE SELECTARE A PROPUNERILOR DE PROIECTE	49
10. COSTURI ȘI SURSE DE FINANȚARE A SECTORULUI TURISM	52
11. MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA	55
12. CONCLUZII ȘI SINTEZĂ.....	57
ANEXE.....	61

ACRONIME:

ADR	Agencia de Dezvoltare Regională
APL	Administrația Publică Locală
ATM	Agencia Turismului a Republicii Moldova
BNS	Biroul Național de Statistică
CIC	Cooperare intercomunitară
CNCDR	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale
CRD	Consiliul Regional pentru Dezvoltare
CPP	Concepte de Proiecte Posibile
DUP	Documentul Unic de Program
FNDR	Fondul Național de Dezvoltare Regională
GIZ	Agencia Germaniei pentru Dezvoltare Internațională
GLRS	Grup de Lucru Regional Sectorial
IMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
MDRC	Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor
ONG	Organizație nonguvernamentală
PIB	Produs Intern Brut
POR	Plan Operațional Regional
PRS	Program Regional Sectorial
RDS	Regiunea de Dezvoltare Sud
SDR	Strategia de Dezvoltare Regională
SNDR	Strategia Națională de Dezvoltare Regională
SWOT	Puncte tari, puncte slabe, oportunități și amenințări
UE	Uniunea Europeană

1. CADRUL CONCEPTUAL AL PROGRAMULUI REGIONAL SECTORIAL

1.1 Scopul elaborării Programului Regional Sectorial

Programul Regional Sectorial reprezintă un instrument operațional în planificarea regională, cu menirea de a spori capacitatea APL-urilor în elaborarea proiectelor regionale durabile și de a crea condiții pentru dezvoltarea fluxului de proiecte în dezvoltarea turismului, care încorporează necesitățile de dezvoltare a sectorului vizat în Regiunea de Dezvoltare Sud, respectându-se conformitatea acestuia cu politicile sectoriale, practicile existente și cadrul strategic relevant. Totodată, programul dat propune o abordare clară și realistă pentru sporirea atractivității turistice a RDS.

Activitățile din cadrul PRS în domeniul sporirii atractivității turistice a Regiunii, se vor axa pe consolidarea procesului de planificare și programare sectorială la nivel regional, în vederea creării unui sistem regional de identificare a unor concepte de proiecte posibile cu potențial maxim de îmbunătățire a infrastructurii turistice și de promovare a RDS ca regiune cu atractivitate turistică. Acest lucru va duce la optimizarea investițiilor și elaborarea proiectelor durabile în sectorul turism din RD Sud. PRS în domeniul sporirii atractivității turistice, va susține autoritățile locale în activitățile de reabilitare a infrastructurii turistice din RDS și va contribui la trecerea etapizată la standardele moderne în domeniul turismului.

1.2 Identificarea problemei

Necesitatea unor proiecte bine elaborate, bazate pe politica națională și pe o planificare regională detaliată a sectorului, a impulsionat elaborarea programului regional sectorial în domeniul turismului. În cadrul planificării sectoriale urmează să fie propus un algoritm de identificare a conceptelor de proiecte posibile (CPP), care ulterior vor fi dezvoltate în proiecte viabile pentru finanțare.

Conform estimărilor experților în domeniu, în ultimii ani pe piața europeană se află în creștere permanentă turismul balnear și turismul rural. Întrucât în Republica Moldova, și mai ales în RDS potențialul turistic se rezumă anume la aceste tipuri de turism, ar trebui focalizate necesitățile și posibilitățile pe aceste domenii.

Prin elaborarea unui document de planificare pe termen mediu, ar apărea oportunitatea de a identifica posibilitățile de reabilitare a infrastructurii turistice și remodelarea turismului, prin identificarea și implementarea standanțelor moderne în turism.

1.3 Cadrul metodologic

Programul dat a fost elaborat în baza unei abordări participative, bazate pe deciziile grupului de lucru, format sub egida ADR Sud. Grupul de lucru regional sectorial (GLRS) include reprezentanți ai fiecărui Consiliu Raional din RD Sud, reprezentanți ai Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor (MDRC),

reprezentanți ai Agenției Turismului, mediului academic, ș.a. Grupul de lucru a aprobat planul de acțiuni în elaborarea PRS-lui, a fost consultat în elaborarea viziunii, obiectivului general și obiectivelor specifice ale documentului dat. Grupul de lucru regional sectorial a elaborat documentul în câteva etape, asigurând un echilibru dintre obiectivele naționale în domeniu, necesitățile regionale și locale cu consultarea părților interesate.

1.4 Cadrul normativ și instituțional al turismului

Elaborarea PRS în domeniul sporirii atractivității turistice a RDS a avut loc, ținându-se cont de prevederile celor mai relevante documente de politici de nivel național și regional :

- Strategia de dezvoltare a turismului "Turism 2020" (aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 338 din 19 mai 2014), Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2016 - 2020, Strategia de Dezvoltare Regională Sud 2016-2020, Documentul Unic de Program 2017-2020.

Cadrul normativ de bază, care vizează Programul dat este:

- Legea nr. 352 din 24 noiembrie 2006 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova;
- Legea nr. 451-XV din 30 iulie 2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător stabilește genurile de activitate supuse reglementării prin licențiere, inclusiv activitatea de turism;
- Hotărârea Guvernului nr. 643 din 27 mai 2003 cu privire la Normele metodologice și criteriile de clasificare a structurilor de primire turistice cu funcțiuni de cazare și de servire a mesei;
- Planul de modernizare a infrastructurii turistice și amenajare a destinațiilor turistice din Republica Moldova pentru anii 2016 – 2020.
- Legea nr. 200 din 16 iulie 2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova reglementează intrarea, aflarea și ieșirea străinilor pe/de pe teritoriul Republicii Moldova și vizează turismul receptor.

2. ANALIZA SITUAȚIEI CURENTE ȘI IDENTIFICAREA PROBLEMELOR

2.1 Date generale RD SUD

Regiunea de Dezvoltare Sud cuprinde partea de Sud și Sud - Est a Republicii Moldova. *Suprafața* totală a regiunii este de 7379 km² sau 24,2% din suprafața totală a țării. Având o suprafață relativ mică regiunea, poate fi traversată într-un timp scurt.

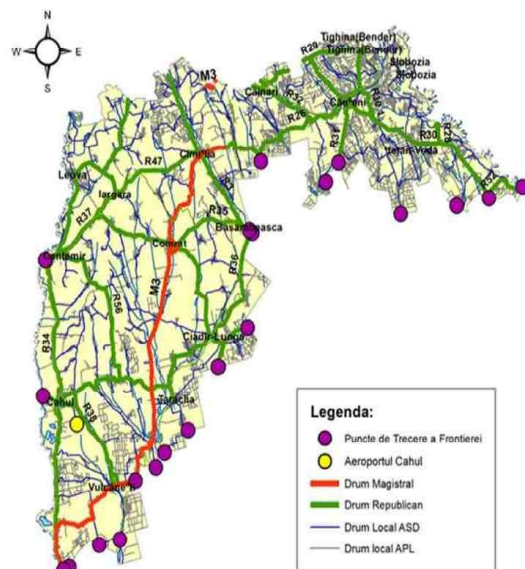
Populația regiunii este de 536 mii persoane (conform situației din 01.01.2014). 73,6% din populația regiunii locuiește în mediu rural. Structura etnică a populației RDS demonstrează o pondere de circa 79 la sută din totalul locuitorilor a moldovenilor, 8,7 la sută a bulgarilor, 8,4 la sută a ucrainenilor și circa 4 la sută alte naționalități. RDS este regiunea unde locuiesc cei mai mulți cetățeni de etnie bulgară din Republica Moldova, circa 70 la sută din total. Acest lucru favorizează păstrarea culturii autentice a etnicilor bulgari și dezvoltarea turismului etno-cultural bulgar în regiune.

În *componența RDS* intră 8 raioane: Basarabeasca, Cahul, Cantemir, Căușeni, Cimișlia, Leova, Taraclia și Ștefan-Vodă. Structurile autorităților publice locale sunt reprezentate de 187 APL de nivelul I și 8 APL de nivelul II, care cuprind 283 localități rurale și 11 orașe. *Centrul administrativ* al RDS este or. Cimișlia situat la o distanță de 65 km de capitala țării, Chișinău. Accesul între principalele centre ale regiunii se desfășoară prin intermediul arterelor rutiere și de cale ferată, care asigură traficul de mărfuri și de călători.

2.1.1 Așezare geografică și accesibilitate

Fiind *poziționată* în Sud și Sud - Estul țării, RDS are conexiune directă cu Uniunea Europeană prin România. Conexiunea se asigură prin intermediul celor 2 puncte vamale: Cahul–Oancea și Giurgiulești–Galați și a traseului feroviar – punctul de trecere Cantemir–Fălciu. La Est RDS are conexiune cu Ucraina prin 4 puncte vamale: Palanca–Maiaki Udobnoe, Tudora–Starokazacie, inclusiv două feroviare: Basarabeasca–Serpneve și Giurgiulești–Reni și 7 puncte de trecere rutiere pentru care se aplică regim simplificat.

Poziționarea geografică a RDS și vecinătatea acesteia cu România și Ucraina precum și apartenența la cele 3 *euoregiuni*: "Dunărea de Jos", "Siret – Prut - Nistru" și euoregiunea "Marea Neagră", avantajează regiunea oferindu-i acces la fondurile UE prin programe transfrontaliere, inclusiv pentru proiecte de dezvoltare și promovare a turismului transfrontalier.

Localizarea geografică a UTA Găgăuzia în interiorul RDS poate fi privită ca o oportunitate de promovare a cooperării interregionale culturale și economice, ținând cont de deschiderea multor investitori de a lansa afaceri în această regiune autonomă. În același timp este și o provocare în stabilirea de parteneriate și implementarea de proiecte interregionale de anvergură, inclusiv în domeniul turism.

Avantajul strategic al RDS sub aspectul așezării teritoriale este ieșirea/accesul la Marea Neagră prin Portul Internațional Liber Giurgiulești(PILG), unicul port din Republica Moldova accesibil pentru navele maritime de pe Dunăre. Având pe lângă terminalul petrolier un port marfar și un port de călători, PILG Giurgiulești poate deveni poarta de sud a republicii Moldova pentru turiști și călători. Portul de călători are o capacitate de circa 300 de pasageri pe zi și poate asigura o modalitate sigură, ieftină și ecologică de transportare a pasagerilor în statele din bazinul Mării Negre și Mării Mediterane.

2.1.2. Cadrul natural. Relief, climă, resurse naturale

RDS este plasată pe Câmpia Moldovei de Sud și Podișul Tigheciului, iar partea de nord-est a regiunii (raioanele Căușeni și Ștefan Vodă) trece lent în Câmpia Nistrului Inferior. Regiunea este cea mai *caldă și aridă* regiune din țară, temperaturile zilnice fiind cu 2-3 grade mai ridicate decât în celelalte regiuni. Clima se caracterizează printr-un număr mare de zile însorite – circa 250 zile anual. Temperatura medie vara variază între 21 și 24 grade, iar iarna între -7 și 0 grade celsius. Cantitatea de precipitații de-a lungul anului este neuniformă, deseori survin perioade cu secete. Condițiile climaterice existente în RDS influențează dezvoltarea și specializarea zonală a agriculturii. *RDS este specializată* în viticultură, culturile cerealiere, floarea soarelui, creșterea ovinelor și caprinelor.

Rețeaua hidrografică a regiunii include bazinul râului Prut, sectoare ale râurilor Ialpuș și Nistru și bazinele râurilor mici: Salcia, Cahul, Botna și Cogîlnic. În regiune se întâlnesc și bazinele celor mai mari lacuri naturale înregistrate în republică – Beleu, Manta, Dracele, Rotunda și Nistru Vechi. Suprafața acestor lacuri este de 17,35km² ceea ce reprezintă 78 la sută din suprafața lacurilor naturale din Republica Moldova.

În RDS sunt atestate mari *rezerve de ape puternic mineralizate* în raioanele Cahul, Taraclia și Cantemir. Complexul acvifer sondat în satul Ciurmai raionul Taraclia reprezintă un interes balneologic. Apele conțin până la 300 mg/l de brom și 57 mg/l de iod. Printr-o concentrație ridicată de brom sunt caracterizate și apele din sondele comunei Gotești raionul Cantemir (132 mg/l). Valorificarea acestor rezerve de ape mineralizate, la fel poate propulsa dezvoltarea sistemului balnear în RDS, ca premisă de dezvoltare a turismului în regiune.

Terenurile agricole acoperă circa 458 mii hectare (62,1%) din suprafața totală a RDS. *Fondului silvic* îi revin 91,3 mii hectare (12,4%) și doar 20 mii hectare (2,7 %) sunt terenuri ale fondului apelor. Cea mai mare pondere a suprafețelor de păduri și fâșii forestiere se înregistrează în raioanele Leova și Cantemir. Aici, pe podișul Tigheci se întind cunoscutele păduri de stejar pufos.

2.1.3. Economie, infrastructură și servicii.

Clima favorabilă și tradițiile bogate au condiționat *specializarea regiunii* de Sud în producerea strugurilor ca materie primă pentru fabricarea vinului de calitate. Pe teritoriul RDS sunt circa 56 la sută din toate plantațiile de viță de vie din țară. Dintre care, 84 la sută sunt soiuri tehnice și doar 16 % soiuri de masă. Circa 60 la sută din toți strugurii produși în țară sunt recoltați în regiune.

Sectorul industrial din RDS este specializat preponderent în producerea vinurilor naturale (25% din total pe țară), a divinului (27%), fabricarea produselor de morărit și panificație, conservarea legumelor și fructelor, industria textilă, prelucrarea laptelui și a cărnii. Punctul forte în sectorul industrial al RDS este industria vinicolă, reprezentată de circa 60 fabrici de producere a vinurilor și a producției alcoolice. Printre cele mai recunoscute fabrici de vinuri din RDS se numără: vinăriile Purcari și Et Cetera, Ștefan Vodă, Ciumai Taraclia, Basarabia L-Win Invest, Basarabeasca, Imperial Vin și Ampelos, Cantemir ș.a. RDS poate fi scoasă în evidență nu numai după cantitatea de vinuri și divinuri produse în țară, dar și după calitatea acestora. Vinurile de calitate fabricate în RDS au cucerit medalii la cele mai prestigioase expoziții din lume. Astfel, RDS poate deveni un punct de atracție a turiștilor, care sunt interesați de a vedea cum se produce un vin de calitate, de la creșterea strugurilor până la îmbutelierea vinului.

RDS are un potențial de dezvoltare a unor ramuri a *sectorului zootehnic* tradiționale pentru zona de sud a țării. Creșterea ovinelor și caprinelor este principala îndeletnicire a crescătorilor de animale din RDS. În ultima perioada există inițiative private sporadice de a revitaliza industria agro - alimentară prin construcția de mini fabrici de producere a mezelurilor, de panificație, de prelucrare a fructelor. Intensificarea circuitului turiștilor în RDS ar însemna și extinderea pieței pentru producătorii localnici. Pentru RDS este tradițional și meșteșugul de prelucrare a pieilor și lînei, iar produsele pot prezenta interes atât pentru turiștii rezidenți, cât și pentru cei străini.

Existența pe teritoriul RDS a *trei tipuri de infrastructură de transport*: fluvială, feroviară și rutieră, avantajează Regiunea de Dezvoltare Sud sub aspect de conexiune și accesibilitate, inclusiv pentru turiști.

Portul Internațional Liber Giurgiulești, unicul port din RM accesibil pentru navele maritime, beneficiază de o amplasare pe traseele internaționale de comerț și transport, precum este canalul navigabil Rin-Main - Dunăre, care unește Marea Neagră, 14 state europene și Marea Nordică. RDS are cea mai densă *rețea de cale ferată* din țară și trei noduri feroviare de importanță națională: Basarabeasca, Iargara și Căinari. Un rol important în accesibilitatea RDS revine *rețelei diversificate de drumuri* auto existente în regiune. Un rol aparte îi revine drumului magistral M3 Chișinău – Cimișlia – Vulcănești – Giurgiulești - frontiera cu România, care asigură cea mai importantă legătură dintre or. Chișinău și portul fluvial Giurgiulești, oferind acces către râul Dunărea și Marea Neagră. În plus, drumul M3 este parte integrală a drumului european E577 Poltava – Kirovograd - Chișinău – Giurgiulești – Galați - Slobozia, care face legătura dintre coridoarele rețelei europene IV și IX. În ultima perioadă de timp au fost modernizate în mare parte drumurile naționale care traversează RDS. O provocare însă rămâne a fi calitatea drumurilor locale. Influența calității drumurilor asupra afluxului de turiști este directă, deoarece cele mai multe atracții turistice din RDS sînt concentrate în mediul rural.

Aprovizionarea cu apă a Regiunii de Dezvoltare Sud se efectuează atât din sursele de apă de suprafață, cât și din sursele subterane.

RDS dispune de o infrastructură slab dezvoltată pentru *gestionarea deșeurilor*. Actualmente în RDS aproape în fiecare localitate există câte un depozit de deșeuri. Astfel, în ansamblu în regiune sunt circa 200 de depozite, din care majoritatea nu sunt autorizate. Insalubritatea mediului, precum și lipsa educației ecologice, este menționată adesea de turiștii străini, mai ales cei veniți din statele UE.

Serviciile de telecomunicații sânt accesibile în întreaga Regiune, datorită operatorilor specializați în prestare de servicii cu acoperire națională. RDS se află pe poziția a doua după mun. Chișinău cu 86,1 la sută din gospodăriile conectate la rețeaua de telefonie fixă, depășind media pe țară cu 3,5%. Ponderea locuințelor dotate cu internet la puncte fixe în RDS variază pe raioane de la 25 la 38%.

Serviciile de sănătate sânt acordate în 41 instituții medicale, inclusiv 8 spitale raionale, 2 policlinici private și 31 instituții de asistență medicală primară, centre de sănătate și centre ale medicilor de familie. La fel există o rețea diversificată de cabinete stomatologice în mai multe localități ale RDS.

Serviciile financiare sunt acordate populației și vizitatorilor regiunii prin intermediul unei rețele diversificate de instituții specializate, bănci comerciale, puncte de schimb valutar, bancomate, etc. În același timp trebuie de specificat că acest tip de servicii sânt accesibile pentru turiști, preponderent în orașe.

Un aspect important în sporirea atractivității turistice, este și accesul turiștilor la magazine, centre comerciale, sau alte puncte de aprovizionare cu bunuri de primă necesitate sau produsele alimentare. Chiar dacă interesul turiștilor ar putea fi mare, față de produsele autohtone specifice zonei, acestea deseori sânt vândute direct din gospodăriile private. Nu există puncte comerciale (piețe, tarabe, gherete) amenajate special pentru turiști. Suvenirele sau alte mărfuri simbolice căutate de turiști, practic nu sânt oferite centralizat, în puncte unice de comercializare.

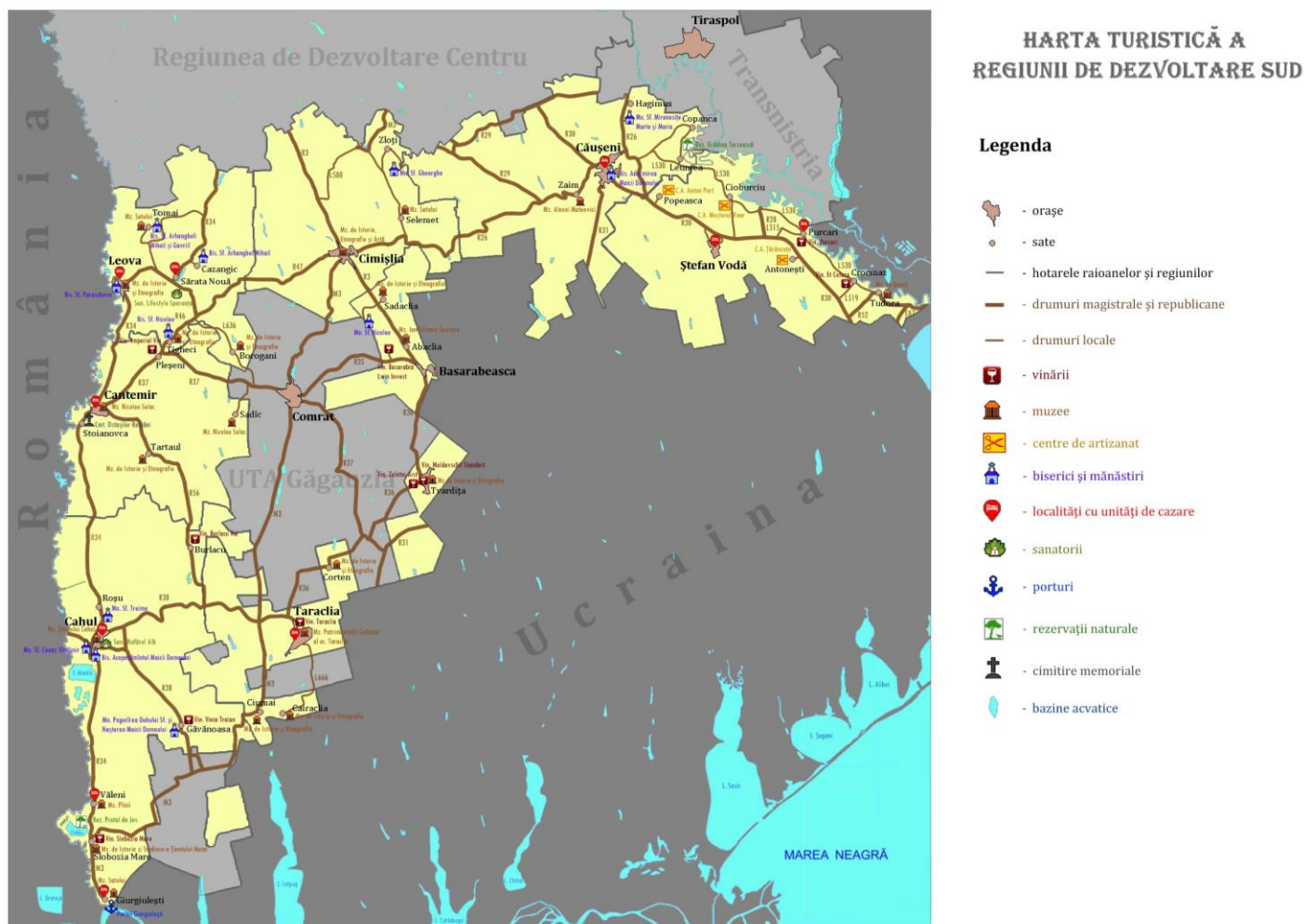
O oportunitate pentru dezvoltarea turismului în RDS este pregătirea specialiștilor licențiați în domeniul turismului în cadrul Universității de Stat "Bogdan Petriceicu Hașdeu" din orașul Cahul. Studiarea turismului în cadrul universității, oferă mari șanse de realizare pentru tinerii absolvenți, deoarece Regiunea de Dezvoltare Sud, este o destinație turistică frumoasă, dar încă nevalorificată. Toate cercetările se fac în cadrul practicilor de studii, excursii organizate, proiecte de cercetare coordonate de cadre didactice și desfășurate în cadrul unităților prestatoare de servicii turistice.

2.2 Analiza atractivității turistice regionale

RD Sud este una dintre destinațiile cele mai apreciate din Republica Moldova în special pentru rezervațiile extinse de la Nistrul de Inferior și Prutul de Jos, descoperiri notorii ale diferitor civilizații umane, precum și datorită conservării unui stil de viață tradițional din Sudul țării. Aici sunt o serie de avantaje competitive care încurajează activitatea turistică cum ar fi așezare geografică favorabilă cu ieșire directă la Dunăre și Marea Neagră, precum și vecinătatea cu Ucraina și România, țară UE. Prin punctele vamale de aici intră anual cca.

20% din cetățenii străini în țară, iar mobilitatea mare a populației regiunii se manifestă plenar în special în perioada estivală.

Aici sunt câteva zone turistice consacrate, cu o diversitate mare de rezervații naturale și arii protejate, monumente istorico-culturale de valoare națională, precum și cea mai mare diversitate de comunități etnice din țară. Aici sunt mai multe muzee reprezentative, care fiind repartizate relativ uniform pe teritoriul RDS constituie o bună rețea de ghidare a vizitatorilor. Totodată aici sunt 2 zone cu tradiții vini-viticole cunoscute, care împreună cu meșteșugurile bogate și diverse crează o imagine specială localităților din sudul țării. O serie de factori și condiții climaterice favorabile și se exploatează în balneoturism, dar totuși cu un potențial de extindere mult mai mare.

2.2.1 Atracții turistice naturale

Regiunea de Dezvoltare Sud este atractivă prin o serie de rezervații naturale de excepție cum ar fi zona Nistrului inferior și Prutului de Jos. Chiar dacă acestea rămân în continuare intacte și ne amenajate pentru vizite turistice, notorietatea lor eclipsează alte arii naturale interesante, care în RDS sunt de 12 categorii. Fondul ariilor naturale protejate de stat reprezintă 308 de arii naturale protejate, inclusiv: 178 de diverse tipuri de rezervații, 130 monumente ale naturii și 433 arbori seculari.

Opt tipuri dintre ariile protejate corespund clasificării Uniunii Internaționale de Conservare a Naturii, iar patru categorii sunt de interes național (grădina botanică, grădina dendrologică, monument de arhitectură peisajeră, grădina zoologică). Marea majoritate a zonelor protejate sunt situate în perimetrul localităților sătești, fapt care creează premise pentru dezvoltarea turismului în mediul rural. O parte considerabilă a obiectivelor incluse în fondul ariilor naturale protejate fac obiectul traseelor ecoturistice.

În RD Sud sunt multe componente ale Fondului de arii naturale protejate cum ar fi:

- 1 rezervație științifică;
- 15 monumente naturale geo-paleontologice;
- 2 monumente naturale hidrologice;
- 11 rezervații naturale silvice;
- 1 rezervație naturală de plante medicinale;
- 3 rezervații naturale mixte;
- 6 rezervații peisajere;
- 5 rezervații de resurse;
- 2 arii protejate cu vegetație reprezentativă de stepă;
- 1 arie protejată cu vegetație reprezentativă de luncă;
- 1 sistem de perdele forestiere de protecție;
- 2 zone umede de importanță internațională (Ramsar).

Printre cele mai reprezentative în RD Sud sunt: rezervația științifică “Prutul de Jos” (1609 ha), rezervația peisajeră “Grădina Turcească” (224 ha), situl Ramsar “Nistrul Inferior”.

Rezervațiile științifice reprezintă teritorii pe care se efectuează prioritar protecția mediului, efectuarea de cercetări științifice, educarea și instruirea ecologică a populației, dar în același timp sunt niște atracții motivatoare substanțiale pentru circulația turistică. Acestea au statut de instituție de cercetări științifice și activează în baza unui regulament special.

În Moldova la ora actuală sunt 5 rezervații științifice, care cuprind suprafețe importante (între 1000 și 6000 ha) din landșafturile reprezentative ale țării, dintre care 1 rezervație pentru RD Sud - “Prutul de Jos” (Văleni, rn. Cahul).

Astfel teritoriul acesteia este împărțit în 3 subzone, unde activitățile gospodărești sunt totalmente sau parțial interzise. Legislația în vigoare încurajează, cu acceptul administrației rezervației, crearea traseelor excursioniste locale, iar în anumite condiții și camparea în structuri speciale a turiștilor. Sunt interzise orice forme de turism neorganizat.

Rezervațiile naturale sunt spații naturale valorificate intens în turismul internațional. Acestea constituie valoroase resurse naturale din punct de vedere științific și sunt destinate păstrării și restabilirii unui sau mai multor componente ale naturii pentru menținerea echilibrului ecologic. Se administrează în scopul

conservării biodiversității prin ameliorarea condițiilor de habitat și asigurarea integrității și continuității speciilor floristice și faunistice. Pe întreg teritoriul țării sunt repartizate dispers 63 de rezervații naturale, dintre care 11 rezervații silvice, 1 rezervație de plante medicinale și 3 rezervații mixte, care se regăsesc în RDS.

Ele reprezintă suprafețe ocupate de anumite specii de floră și faună, care prin valoarea lor științifică și estetică, necesită protecție. Administrația publică locală este responsabilă de respectarea regulamentului rezervației naturale și ale altor rezervații specificate mai jos, care se găsește în raza teritoriului subordonat. Rezervațiile naturale sunt aproape în totalitate gestionate de AS „Moldsilva” și se clasifică în 3 categorii:

- I. silvice, 51 dintre care 11 în RDS (Vadul lui Isac, Olănești);
- II. de plante medicinale, 9 dintre care 1 în RDS (Cahul);
- III. mixte 3, toate în RDS (Cantemir, Leova, Crocmaz).

Rezervațiile peisagistice reprezintă teritorii naturale delimitate cu scopul armonizării relațiilor dintre om și natură, conservării peisajelor geografice pentru generația actuală și generațiile viitoare. În Republica Moldova sunt 41 de rezervații peisagiste, 6 dintre care în RDS. Peisaje reprezentative de aici sunt în Codrii Tigheci, “Grădina Turcească”, ș.a., majoritatea fiind accesibile ofertelor turistice și excursioniste. Rezervațiile peisajere ocupă jumătate din fondul ariilor protejate de stat și sunt aproape în totalitate gestionate de AS „Moldsilva”.

Rezervațiile de resurse sunt obiecte specifice pentru ecoturism, când se valorifică potențialul natural depozitat pe anumite teritorii, ca de exemplu în cazul documentării privind colecțiile pedologice ale unor țări. Pe teritoriul Republicii Moldova este atestată o gamă foarte variată de soluri. Astfel aici sunt cca. 745 de tipuri de soluri diferite, principala bogăție pentru agricultură reprezentând cernoziomul (circa 80 % din suprafața țării). În țară sunt protejate de stat 13 rezervații cu soluri reprezentative, iar pentru RDS - la Talmază, în balta Nistrului Inferior sau Roșu de la Prut.

Ariile cu management multifuncțional constituie suprafețe terestre și/sau acvatice în care, concomitent cu conservarea resurselor de apă și pășunilor, se practică turismul reglementat. Sub această denumire se subînțeleg sectoare reprezentative cu diversă vegetație tipică anumitor zone geografice ale Moldovei. Sunt rezervate 32 asemenea arii în țară, inclusiv RDS:

- I. 5 sectoare reprezentative cu vegetație de stepă, dintre care 2 în RDS, (ex.Vinogradovca);
- II. 25 sectoare reprezentative cu vegetație de luncă, dintre care 1 în RDS;
- III. 2 sisteme de perdele forestiere, dintre care 1 în RDS.

Monumentele naturale reprezintă de regulă obiecte izolate interesante pentru vizitele turistice, dar care sunt repartizate dispers pe întreg teritoriul țării și regiunii Sud. Sub protecție de stat sunt luate circa 130 de obiecte, inclusiv 17 în RDS. În aspect turistic interesează monumentele, care prin valoarea lor pot atrage turiștii ca fiind reprezentative anumitor localități sau zone turistice:

- I. 87 monumente naturale geologice și paleontologice, dintre care 15 în RDS, (de exemplu – Râpa lui Vișan s.Taraclia, rn Căușeni) ș.a;

- II. 31 monumente naturale hidrologice, dintre care 2 în RDS, care includ marea majoritate a izvoarelor cu apă minerală (ex.Gotești.) sau cu debit mare;
- III. 13 monumente naturale botanice de sectoare reprezentative cu vegetație silvică (125.2 ha), de exemplu: Păduri de plop din zona Prutului de Jos și Nistrului Inferior.

Monumente de arhitectură peisajeră ocupă suprafețe terestre și/sau acvatice în limitele cărora au fost create, în mod artificial, colecții de arbori și arbuști, specii de plante autohtone și exotice, combinate în diverse modele scenice, care conferă teritoriului respectiv un aspect deosebit de atractiv. În RD Sud există asemenea parc la Leuntea, r-l Ștefan Vodă.

Totodată în RD Sud sunt câteva proiecte de lansare a unor parcuri naționale (Nistrul de Jos) și unei rezervații biosferice (Prutul de Jos). Acest tip de arii naturale protejate de stat constituie formele cele mai des utilizate în străinătate pentru turism.

2.2.2 Atracții turistice antropice

Resursele turistice antropice în Republica Moldova sunt la fel de numeroase și diverse ca și cele naturale, însă la fel de ineficient valorificate în activități economice. Mulți turiști, care ne vizitează țara rămân impresionați de cele văzute în Moldova și apreciază teritoriul ei drept “un adevărat muzeu sub cerul liber”.

Activitățile de investigare și valorificare a monumentelor de istorie și cultură încep încă la înc. sec.XX. Mai târziu, acestea devin obiecte de cercetare a savanților Academiei de Științe a Moldovei. Concomitent cele mai reprezentative obiecte de istorie și cultură sunt incluse în traseele excursioniste ale agențiile de turism. În prezent lista completă a monumentelor de istorie și cultură de pe teritoriul țării este actualizată în anul 1993, odată cu aplicarea prevederilor legii privind ocrotirea monumentelor. După obținerea independenței Republicii Moldova se reactualizează Registrul obiectelor naționale și locale ocrotite de stat, care în prezent conține cca. 15 mii de obiecte, inclusiv 5698 monumente protejate de stat. Patrimoniul cultural mobil, inclusiv o importantă parte a patrimoniului istoric și arheologic, se păstrează în muzee (naționale, locale), care cuprind în colecțiile lor 673141 piese de patrimoniu și dispun de 20,3 mii m² spațiu expozițional.

O bună parte din aceste obiecte sunt recomandate de a fi incluse în circuitul turistic național: monumente de arheologie, obiecte de arhitectură religioasă, cetăți medievale, piese de arhitectură civilă, monumente de istorie, monumente de arhitectură industrială rurală.

Diversitatea monumentelor în Sudul țării:

Registrul monumentelor de arheologie din Republica Moldova conține 7368 monumente, o parte considerabilă fiind atestată în RD Sud.

Monumente de arheologie se consideră: stațiunile preistorice, vetrele fostelor sate sau seliștile, cetățuile sau horodiștile, orașele medievale, valuri de pământ, cimitire, movile funerare, comorile. Interes turistic reprezintă toate monumentele de arheologie care conservează vestigii originale bine păstrate și care pot fi vizitate de turiști. Doar o parte din aceste obiecte fac parte din oferta excursionistă a unor muzee și agenții de turism.

- Vestigii preistorice. În Republica Moldova s-au descoperit și au fost cercetate câteva mii de stațiuni ale oamenilor preistorici fie în peșteri, fie în teren liber, exemplu în RDS în s.Cotihana ș.a.

- Monumente ale antichității. Perioada antică a lăsat o moștenire impresionantă în așezările diferitor popoare sedentare sau migratoare. Localitățile acestora fortificate sunt numite cetățui (în jur de 30 de cetăți din pământ din secolele V-III î.e.n. sunt de 3 tipuri: (i) cetăți de promontoriu;; (ii) cetăți inelare, exemplu în RDS: Giurgiulești ș.a.; (iii) cetăți dreptunghiulare), celelalte cca. 100 de tip sătesc nefortificate – seliști.
- Valurile lui Traian, care au fost durate în sec. III-V de romani (Valul de Jos) și băștinași (Valul de Sus) pe distanțe de zeci de km între Prut și Nistru sau Prut și lacul Sasâc.

Pentru RDS pot fi recomandate următoarele tipuri de monumente:

1. Cetăți medievale: a) din pământ (Giurgiulești ș.a.), din piatră (Tighina, iar dintre cele distruse - la Palanca).
 2. Monumente de arhitectură locativă: conacele, reședințele nobililor basarabeni sunt păstrate începând cu sec. XIX. Aceste monumente prezintă interes pentru excursii, deoarece reflectă influența și evoluția diferitor stiluri în teritoriu.

În structura caselor de locuit se respectă în linii mari tradiția construcțiilor perfect adaptate la condițiile naturale locale. În interior, pe lângă cămară și tindă, casa tradițională este dotată cu o odaie pentru oaspeți – “Casa Mare”.

Urmează tipuri de case, care prin poziția, stilul, materialele utilizate în construcție, decor ș.a. sunt reprezentative pentru satele Moldovei:

a) case țărănești tradiționale sunt pretutindeni în satele Moldovei. Cele din Sud se impun prin funcționalitatea lor etc.;

b) case nobiliare construite în sec. XIX-XX cu respectarea anumitor stiluri de arhitectură similar reședințelor rurale ale aristocrațiilor europeni. Unele asemenea case sunt transformate în muzee, în special în cele, unde s-au născut și au activat personalități (A. Mateevici, B.P. Hașdeu ș.a.).

3. Monumente de arhitectură civilă. Clădiri cu destinație civilă anterioare sec. XIX în Republica Moldova nu sunt.

4. Monumente de cult și complexe monahale. Bisericile și lăcașele de cult creștine au apărut pe teritoriul dintre Nistru și Prut din primele secole ale evului mediu, înainte de întemeierea statul feudal Moldova. În localitățile rurale pe parcursul întregii perioade medievale au existat biserici din lemn. Mai recente, însă de o diversitate mai mare sunt bisericile din piatră (tip casă țărănească; tip navă – Căușeni; vechi moldovenești; arhitectură rus-bizantină; stilizate; în stilul romantismului național; ale altor confesiuni religioase etc.). S-a conservat aproximativ 40 mănăstiri în Republica Moldova, unele vechi din secolele XV-XVII. În RD Sud sunt câteva mănăstiri (Cahul, Hagimus, Zloți, Chistoleni).

5. Monumente economice și construcții ingineresti. În această categorie sunt incluse cartierele istorico-culturale cu menire economică și industriale, fabricile, manufacturile, atelierele, morile, depozitele, olonițele, etc. Uneori principalele obiecte dintr-o localitate rurală sunt edificiile sau structurile implicate în procese tehnologice curente, care funcționează în economia națională. Deseori anume aceste monumente devin ținta vizitatorilor, de exemplu: beciuri sau vinării (Ciumai, Purcari, Pleșeni ș.a.), fabrici cu renume și Zonele Economice Libere (Tvardița ș.a.). De remarcat mori de apă, pivnițe și magazine vechi, poduri boltite etc. În plan local multe structuri economice cu tradiții pot fi amenajate pentru vizite, degustații, documentare etc.

2.2.3 Atracții turistice etno - culturale

Regiunea de Sud a Moldovei este foarte expresivă datorită oamenilor și tradițiilor pe care a reușit să le conserveze în fiecare localitate de aici. Marea majoritate a pieselor reprezentative istoriei ținutului sunt găzduite de cele 26 muzee, precum și câteva unități de primire turistică, care au păstrat cu grijă obiectele tradiționale locale pentru vizitatorii regiunii. La fel, peste 200 de colective artistice, teatre sau grupuri de creație sunt anual implicate în cca. 88 evenimente ținute în RD Sud, practic în fiecare lună în principalele destinații turistice de aici. Agenda culturală este completată de obiecte și suvenire confecționate și comercializate de peste 190 meșteri populari. Unele centre de artizanat pot fi vizitate, iar cei curioși pot cunoaște mai îndeaproape tradiția artizanatului local.

Muzee

Muzeele din RD Sud conservează tezaurul comunităților locale din Stapa Bugeacului și în multe cazuri sunt cele mai reprezentative în a comunica vizitorului totul prin ce este mai bună această regiune a Moldovei. Aici sunt 26 muzee, care includ peste 111,45 mii piese originale multe dintre care sunt unicat la nivel național. Cele mai multe muzee sunt în Taraclia, urmat de Cahul, Căușeni, Leova și Ștefan Vodă. Majoritatea muzeelor au specializarea în prezentarea ținutului și etnografia locului, totuși unele sunt specializate, cum ar fi Muzeul Pâinii, Muzeul Verde sau consacrate unor personalități (Dmitrie Cantemir, Alexei Mateevici)

Colective artistice

În RD Sud sunt peste 200 colective artistice, dans, teatru, taraf sau alte grupuri de creație populară, care sunt localizate în orașele și principalele localități sătești. Cele mai populare sunt Ansamblurile folclorice și cele de dansuri, astfel creând o bună bază pentru organizatorii de călătorii în RD Sud pentru includerea în oferte a unor programe artistice scurte cu prezentarea folclorului local și a portului tradițional din fiecare locație reprezentativă. Totodată, prezența teatrelor în Cahul, Căușeni, Cimișlia și Taraclia oferă oportunități pentru dezvoltarea unei agende culturale motivatoare pentru călătorii de aici. La fel, centrele de creație populară prezintă o diversitate mare de meșteșuguri și produse locale care diversifică oferta locală.

Mestieri populari

Meșterii populari din RD Sud sunt cunoscuți prin iscusința de a prelucra materialele tradiționale locale atât pentru necesitățile gospodărești de zi cu zi, dar și pentru păstrarea și perpetuarea tradiției meșteșugurilor moștenite din moși – strămoși. Ceci peste 190 meșteri locali acoperă practic toate tipurile de meșteșuguri cunoscute în zona stepei Bugeacului: bărbații sunt bunli la prelucrarea lemnului, metalului, fibrele vegetale și animale, confecționarea instrumentelor muzicale sau măștilor; totodată meșterițele promovează broderia, croșetatul, împletitul în fibre, țesutul covoarelor, țesutul artistic, confecționarea costumelor tradiționale, confecționarea păpușilor sau obiectelor din biser, etc. Astfel, practic în raza de 10-20 km de la oricare obiect vizitat, călătorul poate vedea și o locație, unde activează un meșter recunoscut, care poate oferi spre vânzare obiecte tradiționale sau participa la un atelier de instruire în domeniul artizanatului popular. Numărul cel mai mare de meșteri este în raionul Taraclia, cunoscut prin coloniile bulgarilor de aici.

Evenimente culturale

Evenimentele culturale în RD Sud sunt multe și distribuite relativ uniform teritorial. Cca. 88 evenimente sunt organizate în orașele și localitățile rurale din sud pe parcursul întregului an. Agenda evenimentelor începe cu sărbătorile de iarnă încărcate cu multe manifestări tradiționale specifice locului. Apoi sunt mai multe sărbători de primăvară legate de Mărțișor, dar și cele consacrate începutului activităților păstorești și agricole. Tot în primăvară sunt o serie de sărbători religioase dedicate "Paștilor" care se desfășoară în majoritatea localităților.

Vara în Sudul Moldovei este impresionantă prin o multitudine de evenimente în aer liber dedicate folclorului autentic local. La sfârșitul verii o serie de sărbători naționale. În schimb în toamnă în sud este atractivă prin sărbătorile vinului în majoritatea raioanelor, în special în zonele vitivinicole cu tradiție. Tot în aceste luni sunt serbate zilele roadei. Finalizează anul o suită de evenimente legate de Sărbătorile de Crăciun.

Astfel, în orice lună ar vini călătorul în regiune practic în orice sfârșit de săptămână poate participa la agenda culturală de aici, astfel cunoscând mai îndeaproape oamenii și tradiția localităților din sudul Moldovei.

3. INFRASTRUCTURA ȘI SERVICIILE TURISTICE EXISTENTE ÎN RD SUD

Infrastructura turistică constituie o totalitate de forme sau tipuri de construcții necesare pentru comunicarea unei zone turistice cu alte zone, a căror existență este necesară înaintea dar și în timpul desfășurării activității turistice propriu zisă.

Tradițional infrastructura turistică este determinată de rețelele de:

- I. trasee turistice;
- II. stațiuni turistice;
- III. zone turistice;
- IV. transport turistic specializat;
- V. plaje;
- VI. complexe pentru deservirea turiștilor, etc.

În RD Sud rețele turistice sunt în fază de constituire. Astfel, agențiile de turism au elaborat un sistem din 20 trasee turistice naționale, inclusiv 3 în RDS, 7 dintre care sunt parte a unui program național “Drumul vinului”. Sisteme de gestionare de regie o au muzeele și parțial unitățile de organizare a evenimentelor (teatrele, complexe sportive, ș.a.).

Principalele trasee turistice și excursioniste naționale în funcție de numărul de solicitări pot fi grupate în tur de oraș, circuite muzeale, trasee viti-vinicole, vizite a mănăstirilor, ș.a

Turul de oraș este cel mai solicitat în condițiile imposibilității deplasărilor spre destinațiile rurale (distanțe mari, drumuri rele, lipsa facilităților turistice). Investigațiile atestă că cel mai comercializat traseu în RD Sud este “Cahul. Tur de oraș”. Se cunosc mai multe variante de petrecere a acestuia cu un număr variabil de obiecte turistice incluse (de la 7 la 20 obiecte) precum și cu accente pe diferite teme.

Circuitele muzeale sunt tradiționale în oferta agențiilor de turism. De regulă, aceste trasee se împart în orășenești și la locurile legate de anumite personalități marcante (sau în variante combinate). În oferta agențiilor de turism naționale sunt 7 circuite muzeale, doar 2 în RD Sud, care includ 26 localități, 1 casă muzeală, 3 mănăstiri și biserici importante, precum și alte atracții turistice.

Structura circuitelor muzeale incluse în oferta agențiilor de turism naționale:

Traseu	Localități incluse	Case muzeale	Mănăstiri, biserici	Alte
“La baștina lui A. Mateevici”	11	1	3	1
La Prutul de Jos	15	-	-	2

Trasee viti-vinicole.

Republica Moldova este printre primele 15 țări exportatoare de vin în lume, cu aproximativ 3,1% din exportul mondial de vinuri și 2,3% din podgoriile mapamondului. Fiecare al patrulea dolar câștigat din

exporturile țării se datorează vinului, ceea ce constituie aproximativ 9% din PIB, iar în structura veniturilor bugetului consolidat al țării – cca. 15%.

Producția întreprinderilor vinicole moldovenești este comercializată pe piețele mai multor țări ale lumii (Bielarusia, Ucraina, Federația Rusă, SUA, Canada, Germania, Marea Britanie dețin mai mult de 80% din exporturile de produse alcoolice moldovenești). Programul național “Drumul vinului în Moldova” (hotărârea Guvernului RM nr.554 din 2004) instituie un cadru regulatoriu privind activitatea în domeniul turismului viti-vinicol și a promovat 7 trasee turistice prin toate regiunile vinicole ale țării.

Acestea pornesc din capitală și includ cca. 20% din vinării, 6,8% din arii naturale protejate, 25% din mănăstiri și 15,9% din muzee de pe teritoriul țării. În prezent 3 trasee din RD Sud sunt prezente în ofertele turistice în formă parțială și separat, în funcție de preferințele clienților agențiilor de turism și structurilor de cazare naționale.

Structura traseelor turistice incluse în “Drumul vinului din Moldova”

Traseu	Vinării	Arii naturale protejate	Mănăstiri biserici	Muzee, cetăți, mon. Istorice	Centre meșteșugărești	Stațiuni balneo
“Stepa Bugeacului”	6	3	6	6	-	-
“Purcari”	6	1	6	8	1	-
“Dunărea de jos”	5	2	4	4	2	1
Total	17	6	16	18	3	1

Sursa: Programul național “Drumul vinului” și calculele autorului

Totodată există o diversitate mare de oportunități pentru diversificarea ofertei turismului viti-vinicol în RD Sud:

- zone turistice vinicole (vinării, muzee, centre de degustație și asistență informativă, vinoteci),
- sate vinicole (după modelul satelor de vacanță),
- trasee vinicole (locale, naționale, practicarea activităților agricole),
- evenimente vitivinicole (festivaluri de vin, participarea la evenimente locale, spectacole tematice, concursuri) etc.

Vizite a mănăstirilor. Mănăstirile moldovenești sunt printre cele mai solicitate destinații turistice naționale. Valoare turistică au cca. 20 de mănăstiri cu 40 de biserici vechi și schituri rupestre importante, prezente în oferta turistică a agențiilor naționale. Unele dintre complexele monahale sunt amplasate pe teritoriul sau în vecinătatea zonelor naturale protejate, fapt care le sporește atractivitatea și motivează suplimentar călătoriile și pelerinii. În RD Sud sunt 6 mănăstiri: Cahul, Găvănoasa, Cociulia, Hagimus, Zloți și Chistoleni, traseele turistice spre care includ și alte încă 15 localități, 2 arii protejate, 3 muzee și case memorial.

Totodată trebuie să constatăm că acestea sunt edificate în teritorii neamenajate, iată din ce cauză necesită acțiuni de construcții și amenajare a căilor de acces.

Vizite ale rezervațiilor naturale. Fondul ariilor naturale protejate de stat din Moldova este potrivit legislației naționale deschis pentru forme organizate de turism, activități de agrement și odihnă a populației. În realitate, însă, în ofertele turistice sunt prezente doar câteva zone naturale drept destinații finale sau ca

obiecte adăugătoare în trasee combinate spre mănăstiri și locuri istorice. În RD Sud dintre cele mai vizitate sunt rezervația "Prutul de Jos" și zona "Nistrului inferior".

Vizite în locuri istorice și comemorative. Excursiile cu caracter istoric sunt solicitate în perioada evenimentelor patriotico-militare sau în cazul vizitatorilor – participanți la acțiunile militare de pe teritoriul Republicii Moldova. Aceste destinații sunt tradițional incluse în oferta turistică a agențiilor pentru vizitatorii din spațiul ex-URSS (ex: Înălțime Lomachin, Pichetul celor 3 eroi), iar mai nou pentru persoanele de vârstă a treia din țările Europei de Vest - Cimitirul ostașilor români Stoianovca-Țiganca.

Muzeele reprezintă importante atracții turistice locale datorită amplasării în edificii istorice, concentrează o colecție structurată de obiecte tematice și au o legătură cu evenimente însemnate sau personalități marcante.

În RM actualmente sub auspiciile Ministerului Culturii și Turismului se găsesc 123 muzee (naționale, raionale, locale). În ultimul timp se observă o tendință de creștere a numărului de muzee locale inclusiv private. Dintre ele 20 prezintă interes major pentru un număr mare de vizitatori (ex: Cahul). Aceste structuri sunt dotate cu edificii, sunt prevăzute alocații din buget și sunt gestionate de un grup de personal muzeistic calificat.

În cadrul acestor colective activează în state ghizi, inclusiv cunoscători de limbi de circulație internațională. În cazul muzeelor și colecțiilor, incluse într-un circuit turistic, principalele grupuri de vizitatori locali sunt:

- (i) elevii care studiază discipline școlare și au nevoie în mod obligatoriu să-și aprofundeze cunoștințele teoretice cu material factologic;
- (ii) studenții pentru documentarea în probleme specifice domeniului în care se specializează;
- (iii) tinerii în perioada practicilor de studii;
- (iv) familiile pentru activitățile cognitive ale copiilor.

Performanțele muzeelor din RD Sud, 2015

	Muzee - total, unități	Numărul pieselor de muzeu din fondurile de bază, unități	Numărul de vizite, persoane	Numărul lucrătorilor, persoane
Total RM	123	1150988	990357	793
RD Sud	26	111451	62289	65
..Basarabeasca	1	6400	1250	1
..Cahul	4	36309	8278	14
..Cantemir	2	2774	7204	4
..Causeni	4	5423	12846	15
..Cimislia	2	11733	5882	8
..Leova	4	11519	17898	8
..Stefan Voda	4	11161	3349	5
..Taraclia	5	26132	5582	10
%	21,14%	9,68%	6,29%	8,20%

În RD Sud sunt 26 muzee (21% din total) dar care au o capacitate de numai 9,7% din fondul de obiecte de patrimoniu și deservesc doar 6,3% din vizitatorii țării care vizitează muzeele. Totuși, majoritatea muzeelor sunt percepute ca și depozit de obiecte vechi deaceia acestea sunt nevizitate.

Sunt necesare dinamizarea și extinderea serviciilor de deservire (informativă, ghidare, etc) a fluxurilor de vizitatori care ajung în RDS. Aceste preformanțe trebuiesc dezvoltate, deoarece în RD Sud muzeele pot avea un rol determinant în deservirea informativă a turiștilor.

În RD Sud sunt suficiente premize pentru alte specializări ale colecțiilor muzeale, unele chiar exotice pentru turiștii străini ca exemplu: Colecția Fenologică a unei rezervații, Muzeul Plantelor Medicinale, Muzeul Peștelui, Muzeul Cozonacului, Muzeul Mierii, ș.a.

Teatrele reprezintă un potențial mare de atracție a vizitatorilor țării. Acestea montează în scenă piese din dramaturgia universală și națională. În totalitate teatrele sunt amplasate în mediul urban, însă în 1227 de instituții culturale de la sate activează peste 700 de colective model. După o perioadă de declin viața teatrală din republică se relansează, iar spectacolele devin atractive și pentru turiști.

În RD Sud Teatrul Dramatic "BP Hașdeu" are un program adaptat pentru locuitori dar și vizitatorii zonei, în special veniți la Sanatoriul "Nufărul Alb".

4. SITUAȚIA TURISMULUI ÎN RD SUD

4.1. Mediul antreprenorial în turismul RD Sud

4.1.1 Situația generală a turismului moldovenesc

În 2015 s-a păstrat structura întreprinderilor din ultimii 10 ani, adică predominarea covârșitoare a agenților economici mijlocii, mici și micro. Astfel, cca. 97,2% din toate întreprinderile în Republica Moldova țin de IMM și a Microîntreprinderilor. În profil teritorial se observă aceleași tendințe.

În Regiunea de Dezvoltare Sud sunt înregistrate doar 5,25% din numărul întreprinderilor la care sunt angajați 6,36% dintre salariați. Cu toate acestea, în RD Sud se observă un număr mediu mai mare de angajați per unitate economică decât media pe țară, dar mai jos ca venituri medii. Cota întreprinderilor profitabile în RD Sud este mai înaltă ca media pe republică. În multe raioane ale RD Sud IMM și Microîntreprinderile sunt principalii angajatori pe piața muncii.

Pentru toate componentele industriei ospitalității se observă o pondere determinantă a IMM și Microîntreprinderilor. Acest fapt caracterizează o flexibilitate mare a pieței, dar și o acoperire teritorială bună.

Cca. 4,17% (1378 unități) dintre toate întreprinderile din țară sunt din alimentația publică și hotelărie (HoReCa). Totuși, marea majoritate (93,18%) din structurile de ospitalitate care raportează sunt din domeniul alimentației publice (1284 unități) celelalte fiind structurile de cazare (94 unități).

La fel, 3,67% din salariați (cca. 13,56 mii) sunt din domeniul ospitalității (HoReCa). Din această categorie doar fiecare al zecelea angajat (10,66%) este din hotelărie, ceilalți sunt angajați de restaurante, cafenele și alte unități de alimentație publică.

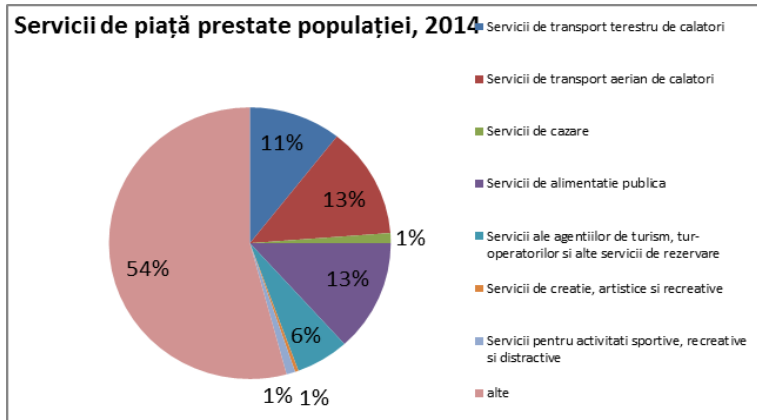
Chiar dacă în țară cca. 30,8% din toate vânzările sunt realizate de către IMM și Microîntreprinderi, în sfera ospitalității acest indicator este mult mai mare. Astfel în mica hotelărie, alimentația publică și organizarea agrementului aceste indicator este dublu sau chiar mai mare. Activitățile recreative și cele de alimentație publică ale companiilor mici și mijlocii au ponderi de 73-79% din veniturile din breaslă.

Cotele mari ale IMM și Microîntreprinderilor în numărul total de întreprinderi din raioanele monitorizate arată gradul mare de flexibilitate a economiei locale, precum și oportunitatea de cooperare între micii antreprenori, care angajează forța de muncă locală și valorifică resursele locale.

4.1.2 Consumul de servicii de către populație

Ponderea serviciilor aferente călătoriilor, turismului și agrementului surprinde cu cca 46% din consumurile generale de servicii înregistrate de populația țării, lucru valabil și pentru Regiunea Sud. Aceste servicii arată mobilitatea populației dar și disponibilitatea ei de a plăti produsele turismului.

În mare parte consumul de servicii se reduce la transportul de pasageri și alimentația publică. Dinamica acestor servicii pe parcursul ultimilor

ani a fost ascendentă.

O pondere mare o au în ultimul timp și serviciile agențiilor de turism și ale turoperatorilor (5-6%). Datorită creșterii mobilității populației și cota serviciilor de transport aerian a crescut, ajungând la cca. 13,2% din totalul serviciilor procurate de populație, dar și a celor de turism sau rezervare (6,1%). Acest lucru este explicat și prin creșterea interesului populației pentru turism internațional extern. Totuși trebuie să remarcăm o cotă redusă de servicii de cazare (1,2%) precum și de organizare a agrementului (cca 1,4%) achitate de populație. Aceste date induc ideea necesității unor măsuri mai susținute de încurajare a mobilității populației spre destinațiile turistice interne, în special în mediul rural sau atracții notorii, inclusiv în RD Sud.

4.2 Starea sectorului turismului regional

4.2.1 Situația generală

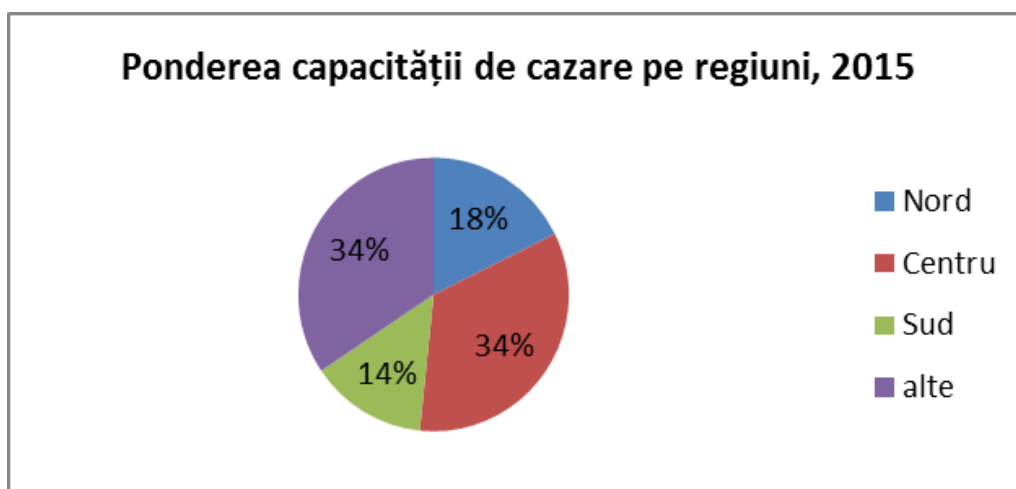
În Republica Moldova sunt 249 unități de cazare care raportează, dintre care 20 sunt în RDS. La nivel național în anul 2015 cele mai multe au fost hotelurile și structurile similare (39%), urmate de taberele de vacanță pentru copii (24%), pensiunilor revenindu-le doar 10%. Totodată în RDS au fost funcționale 10 hoteluri, 8 tabere estivale, 1 sanatoriu și 1 vilă (nici o pensiune înregistrată). Trebuie să remarcăm că aceste rezultate sunt produse pe fondul unei mari lipse de date privind starea reală a lucrurilor în domeniul hotelier, precum și scoaterea din circuitul turistic al multor unități estivale din teritoriu. Cel mai spectaculos au crescut pensiunile turistice și agroturistice de la 7 unități în 2005 la 26 în 2015, în special în destinațiile rurale sau spațiile bogate în atracții turistice naturale, dar nu și în RD Sud.

În general sectorul turistic moldovenesc înregistrează o ascendență a capacităților sale de deservire a persoanelor la cazare, în special pensiunile turistice și agroturistice (care au crescut de 4,3 ori fondul de cazare) dar și hotelurile (care au sporit cu 27% numărul de locuri). Această redistribuire a fondului de cazare a urmat preferințele turiștilor pentru o calitate mai bună a sejurului pentru o perioadă mai scurtă. Totodată în 2014 capacitatea de cazare a Satelor de vacanță (bazelor de odihnă) s-a micșorat sub numărul fondului de cazare din hoteluri. Scoaterea din circuitul turistic al fondului de cazare ale bazelor de odihnă are consecință grave pentru organizarea turismului în destinațiile rurale. Totuși, capacitățile de cazare sunt exploatate cu diferită intensitate de către turiști. Astfel, hotelurile absorb 47% din fluxul de cazați (deținând 18% din capacități), iar taberele de vacanță înregistrează doar 19% din cazați (la o pondere covârșitoare de 54% din numărul de locuri).

4.2.2 Starea turismului în Regiunea Sud

La nivelul regiunilor de dezvoltare, cel mai mare număr de locuri de cazare sunt în Centru (8591), urmată de Nord (4479) și Sud (3535).

Regiunea Sud are o capacitate de cazare cea mai joasă comparativ cu celelalte regiuni (14%).

Sursa: Biroul Național Statistic al Republicii Moldova, www.statistica.md, 2016

În Regiunea Sud se atestă o descreștere susținută în 2015 (după o stagnare relativă) a numărului de locuri de la 2230 locuri în 2008 la 2052 locuri în 2015, în special din micșorarea capacităților de cazare în r. Tulcea.

Capacitatea existentă a structurilor de primire turistică de cazare în RD Sud, locuri

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
..Basarabeasca	-	-	-	-	-	-	-	-
..Cahul	959	959	959	959	957	959	961	984
..Cantemir	-	-	-	-	-	-	-	-
..Causeni	377	377	377	377	372	372	388	388
..Cimislia	128	128	128	126	266	266	256	251
..Leova	9	9	9	9	23	23	23	23
..Stefan Voda	128	128	128	148	148	148	148	148
..Taraclia	629	629	629	629	629	629	629	258
RD Sud	2230	2230	2230	2248	2395	2397	2405	2052

Cel mai mare număr de locuri de cazare este înregistrat în Cahul (47,95% din total, în special datorită Sanatoriului "Nufarul Alb"), urmat la distanță mare de Căușeni (18,91%), Taraclia (12,57%) și Cimișlia (12,23%). În Basarabeasca și Cantemir nu există structuri de cazare funcționale.

Calitatea serviciilor de cazare propuse de cele 20 unități se rezumă la odăi cu 2 sau 3 și mai multe locuri, inclusiv în 73 căsuțe estivale. La nivelul RDS este oferit un singur apartament (Taraclia) și nu este nici un loc pentru corturi sau rulote.

Total capacitate cazare în RD Sud, pe raioane, 2015

	Numărul structurilor de cazare	Numărul camerelor					Numărul de locuri-pat	Numărul căsuțelor
		Total	Cu 1 pat de un loc	Cu 2 paturi	Cu 3 și mai multe paturi	În apartamente		
Cahul	6	425	98	251	76		984	38
Căușeni	3	69	4	6	59		388	21
Cimișlia	3	49	1	1	47		251	3
Leova	2	10		7	3		23	
Ștefan Vodă	3	30	8	10	12		148	3
Taraclia	3	27		9	17	1	258	8
TOTAL RDS	20	610	111	284	214	1	2052	73

Doar 10% din întreaga capacitate de cazare în RD Sud este concentrată în hoteluri, care numeric reprezintă jumătate din numărul unităților de cazare în regiune. Totodată aici sunt dezechilibre mari teritoriale, astfel aproape jumătate din capacitățile hotelurilor sunt în Cahul, unde există încă 1 sanatoriu mare și 2 tabere cu cea mai mare capacitate de cazare.

Hoteluri și structuri similare în RD Sud, 2015

	Numărul structurilor de cazare	Numărul de locuri-pat	Ponderea capacității
Cahul	3	98	47,80%
Căușeni	2	38	18,54%
Cimișlia	1	6	2,93%
Leova	2	23	11,22%
Ștefan Vodă	1	20	9,76%
Taraclia	1	20	9,76%
TOTAL RDS	10	205	100,00%

O pondere aparte o are stațiunea balneară Cahul, unde există unicul sanatoriu din RD Sud și care are o capacitate de 502 locuri în 202 numere duble și restul în numere single. Acesta deservește majoritatea covârșitoare a turiștilor din RD Sud, inclusiv cei străini.

Cca. 65,2% din întreaga capacitate de cazare din RD Sud este concentrată în taberele estivale. Aprox. 1/3 din capacitatea de cazare revine raionului Cahul, iar ceva mai mult de ¼ se găsește în Căușeni. Cele mai puține locuri în taberele estivale sunt în Ștefan Vodă, iar în 3 raioane tabere funcționale nu există în general (Basarabeasca, Cantemir, Leova).

Tabere de vacanță în RD Sud, 2015

	Numărul structurilor de cazare	Numărul de locuri-pat	Numărul căsuțe- lor	Ponderea capacității
Cahul	2	384	38	28,72%
Căușeni	1	350	20	26,18%
Cimișlia	2	245	3	18,32%
Ștefan Vodă	1	120	3	8,98%
Taraclia	2	238	8	17,80%
TOTAL RDS	8	1337	72	100,00%

4.2.3 Proveniența turiștilor străini în sectorul de cazare

Unitățile de cazare din RD Sud deservește un număr important de 19206 persoane (cca. 6,9% din totalul pe țară), dintre care 1500 sunt turiști străini care trec hotarul țării (cca.1,6% din totalul pe țară). Totuși procentul acestora care ajung în RD Sud se estimează la cca. 15-20%, dar care nu ajung să se oprească în unitățile de cazare din RD Sud. Aceasta se explică prin numărul mare de vizitatori de o zi (micul trafic de frontieră), călătorii tranzitari, dar și cazările în sectorul gri de cazare.

Turiștii cazați în structurile de cazare colective și structura turiștilor cazați în profil teritorial, în 2015

	Numărul turiștilor cazați			Structura turiștilor cazați, %	
	Total	Inclusiv nerezidenți		Total	inclusiv nerezidenți
		număr	ponderea, %		
Total RM	278855	94381	33,85%	100,00%	100,00%
Total RDS	19206	1500	7,81%	6,89%	1,59%
Cahul	11964	1206	10,08%	4,29%	1,28%
Căușeni	1574	32	2,03%	0,56%	0,03%
Cimișlia	1351	2	0,15%	0,48%	0,00%
Leova	391	24	6,14%	0,14%	0,03%
Ștefan Vodă	1461	16	1,10%	0,52%	0,02%
Taraclia	2465	220	8,92%	0,88%	0,23%

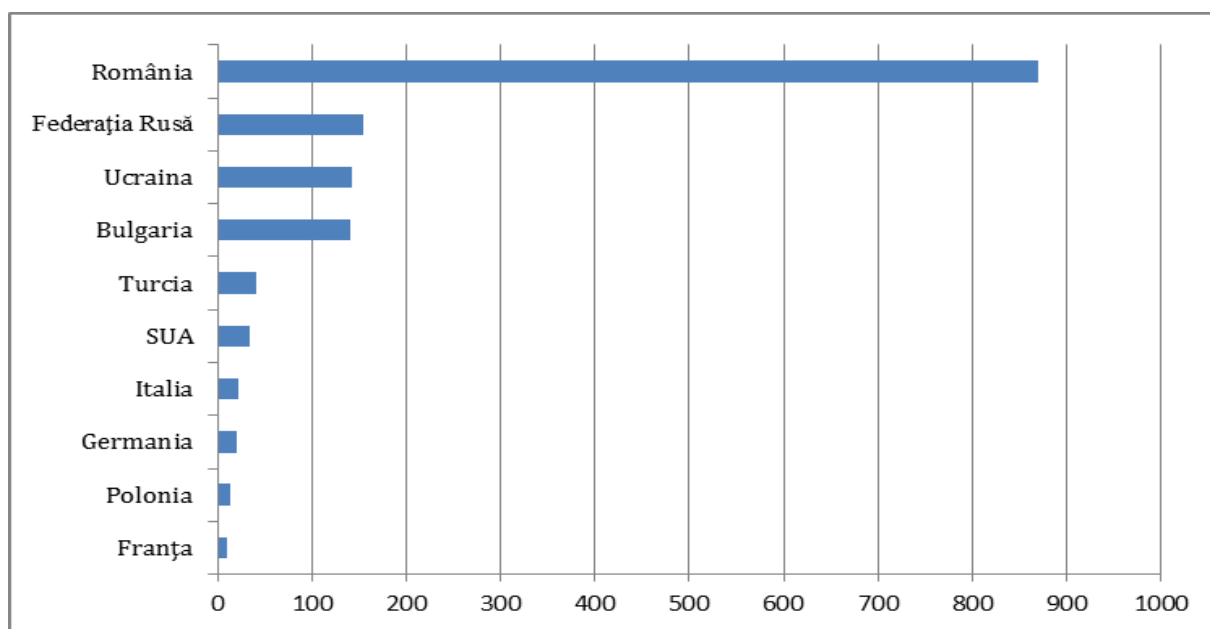
Trebuie să constatăm că partea cea mai mare de turiști este cazată în raionul Cahul, unde este și unica stațiune balneoclimaterică, cea mai mare aglomerație turistică cu cea mai mare capacitate de cazare din regiune. Astfel aici sunt deservite 2/3 din toți turiștii RDS, precum și peste 80,4% din turiștii străini de aici. Un alt pol de deservire a turiștilor regiunii o constituie sub-regiunea Căușeni-Ștefan Vodă (care deservește cca. 20,7% din turiști) și Taraclia (12,8% din turiștii regiunii).

Din rapoartele unităților de cazare reiese că la nivelul anului 2015 marea majoritate a turiștilor nerezidenți este tradițional din Europa și CSI, urmată de țări asiatice și americile. Totodată, marea majoritate din

persoanele cazate este din România, Rusia și Ucraina, fapt explicat prin caracterul mai intens al relațiilor comerciale, culturale și sociale cu țările vecine.

Aceste trei țări domină cazările în Republica Moldova, dar și în RD Sud, iar evoluțiile acestor fluxuri influențează cardinal starea turismului în regiune și țară. Primele 10 țări furnizează peste 90% din clienți pentru unitățile de cazare din RD Sud. Aproape toate țările sunt europene (România, Ucraina, Rusia, Italia, Germania, Bulgaria, Polonia, Franța) la care se adaugă Turcia și SUA.

Top 10 țări furnizoare de turiști pentru unitățile de cazare din RD Sud, 2015

Sursa: Biroul Național Statistic al Republicii Moldova, www.statistica.md, 2016

Turiștii străini stau în medie 1-2 zile în RD Sud (cu excepția celor veniți la sanatoriu), fapt explicat prin caracterul deplasărilor de afaceri și de serviciu sau călătorii de vacanțe scurte. Clienții din țările generatoare de turiști pentru RDS, pe parcursul ultimilor 10 ani au manifestat un comportament relativ stabil față de oferta hotelieră de aici.

5. DESTINAȚII CU POTENȚIAL DE DEZVOLTARE (TRASEE TURISTICE)

În regiunea de sud a Republicii Moldova sunt incluse 8 raioane. Specializarea economică a regiunii este: viticultura, legumicultura, industria alimentară și prestarea serviciilor.

Industria turistică are o capacitate de 3535 locuri de cazare, care deservește anual cca. 20-30 mii persoane, dintre acestea cca. jumătate sunt deserviți de sanatoriul "Nufărul alb". În regiune sunt tabere estivale, iar piața potențială a serviciilor turistice și excursioniste este reprezentată de un număr de cca. 200 mii orășeni și 185 mii vizitatori străini care intră în țară prin vamele de aici.

Potențialul turistic al zonei de sud a Republicii Moldova este reprezentat de un număr de 43 arii naturale protejate de stat pe o suprafață totală 5873,8 ha, datorate reliefului de stepă și gradului redus de împădurire. În localitățile din regiune sunt 10 muzee și 63 edificii eclesiastice de importanță națională (inclusiv Biserica "Adormirii Maicii Domnului" de la Căușeni, cu unicele fresce murale medievale din Basarabia) și locală. În regiune nu sunt desemnate zone de agrement de importanță națională.

Resursele turistice din RD sud a Republicii Moldova

	Nr. ANP	Suprafața ANP, ha	Zone de odihnă naționale	Muzee naționale/locale	Lăcașuri de cult naționale/locale
Cantemir	7	3070	-	-/1	5/-
Cahul	8	711,1	-	1/2	11/-
Taraclia	6	157,1	-	-/2	5/-
Leova	3	291,2	-	-/2	6/-
Cimișlia	3	367	-	-	2/-
Basarabeasca	-	-	-	-	4/1
Căușeni	9	888,9	-	-/2	15/-
Ștefan Vodă	7	388,49	-	-/1	15/-
Total	43	5873,79	-	1/10	63/1

Caracterul dispers al resurselor turistice și starea actuală a acestora determină numărul mic de posibile zone turistice. Acestea sunt încadrate în zona orașului Cahul cu localitățile din valea Prutului de Jos, zona localităților de la Nistrul Inferior, precum și în raionul cu populație de etnie bulgară. Acest fapt și determină direcțiile strategice de dezvoltare a turismului în regiune.

Necesități generale de dezvoltare a destinațiilor turistice din sudul Republicii Moldova

Strategie	Acțiuni
pe termen scurt	Studiu privind starea și valorificare a potențialului turistic a zonelor turistice; studiu de fundamentare a creării unor stațiuni turistice cu specializare balneară sau turism etnic, proiectul și efectele economice, sociale și de mediu; delimitarea și administrarea eficientă a stațiunilor turistice; elaborarea unui program de atragere a investițiilor și încurajare a antreprenoriatului turistic în stațiunile turistice; acțiuni de informare și promovare a destinației turistice; clasificarea unităților de cazare;

pe termen mediu	Obținerea pentru 3 zone a statutului de zonă turistică națională; creșterea numărului de unități de cazare, alimentare, organizare a agrementului, transport; promovarea activă pe plan național și internațional;
pe termen lung	Dezvoltarea și diversificarea ofertei zonei turistice; participarea în asociații naționale și internaționale de profil;

Zona turistică Cahul este parte din euroregiunea “Dunărea de Jos” fiind amplasată în preajma locurilor istorice, rezervațiilor naturale și resurselor balneare recunoscute. Atracțiile turistice majore sunt:

1. or. Cahul (10.09.1452): rezervație naturală de plante medicinale (343ha), apă minerală (termală) în zona balneoclimaterică “Nufărul Alb”, Muzeul Cahulului;
2. s. Vadul lui Isac: rezervație naturală silvică (68ha), fragment din Valul lui Traian de Jos (sec. III-IV, înălțat de romani, avea 4 elemente de fortificare);
3. s. Văleni (13.06.1436, Balintești): rezervație științifică “Prutul de Jos” (1691ha), monument natural geopaleontologic (3ha);
4. s. Giurgiulești (1527, Țurțulești): monument natural geopaleontologic, vestigii medievale timpurii, terminal portuar la Dunăre.
5. s. Stoianovca (1902): rezervație naturală mixtă (132ha), “Pichetul celor 3 eroi”, localitate a foștilor coloniști bulgari, cimitirul ostașilor români;

Dotările turistice sunt determinate de: (i) structuri de cazare – hotel și sanatoriu “Nufărul Alb” (Cahul); (ii) trasee – “Chișinău-Cantemir-Cahul-Giurgiulești”, “Coridorul verde în balta Prutului”, “Bătălia de la Cahul”, “Confluența culturilor diferitor popoare în sudul Moldovei”.

Lacurile Prutului de Jos

Opțiuni de dezvoltare a destinației turistice Cahul pe piața turistică

Necesități specifice	Acțiuni
Specializare	turism balnear, cognitiv și ecologic
Pe termen scurt	studiu de fundamentare a relansării stațiunii turistice balneare, proiectul și efectele economice, sociale și de mediu; modernizarea bazei hoteliere și a structurilor de tratament balnear, transformarea unui centru de cazare a excursioniștilor spre alte destinații din sudul Moldovei, crearea unei rețele de trasee locale, naționale și transfrontaliere.
Pe termen mediu	orientarea ofertei spre deservirea turiștilor cu diverse motivații, includerea zonei Cahul în circuitul turistic transfrontalier în euroregiunea “Dunărea de Jos”
Pe termen lung	desfășurarea unor acțiuni cu caracter regional și internațional; participarea în asociații regionale și internaționale de profil.

Zona turistică Taraclia este determinată de specificul localităților coloniștilor bulgari, unde se practică legumicultura și viticultura tradițională balcanicilor. Atracțiile turistice sunt reprezentate prin:

1. or.Taraclia (1811): monument natural geopaleontologic (4,1ha), Muzeu de Istorie și Etnografie;
2. s. Corten (1830): Muzeu de Istorie și Etnografie;
3. s.Tvardița (1829): Muzeul Ținutului Natal, biserica “Sf. Paraschiva” (secXIX);
4. s.Vinogradovca (11.06.1964): sector reprezentativ de Stepă Bugeacului (1962).

Dotări turistice locale: (i) structuri de cazare – hotel Taraclia, hotel rural (Tvardița, Corten); (ii) trasee – “Taraclia – Corten – Ciadâr-Lunga - Tvardița”; trasee intrazonale: “Satul bulgar. Tradiția conviețuirii”, “Stepă Bugeacului – patria nouă a coloniștilor bulgari”, “bulgăria – îndeletnicirea țăranilor din sudul Basarabiei”; trasee interzonale: “Confluența popoarelor în sudul Moldovei”, “Coloniile din Stepă Bugeacului”.

Ansamblu de dansuri bulgărești

Opțiuni de dezvoltare a destinației turistice Taraclia pe piața turistică

Necesități specifice	Acțiuni
Specializare	turism de afaceri / turism etnic
Pe termen scurt	elaborarea studiului de fezabilitate privind dezvoltare a turismului în raionul Taraclia, studiu de fundamentare a creării stațiunii turistice Taraclia, proiectul și efectele economice, sociale și de mediu; modernizarea bazei hoteliere, transformarea unui centru de cazare a excursioniștilor spre alte destinații din sudul Moldovei; delimitarea traseelor turistice reprezentative cu specific etnic.
Pe termen mediu	consolidarea și modernizarea sectorului hotelier cu facilități din bucătăria locală; delimitarea subzonelor destinate odihnei în zonă; orientarea ofertei spre deservirea turiștilor cu motivație de afaceri; promovarea produselor turistice locale în contextul destinației turistice – Moldova.
Pe termen lung	desfășurarea unor acțiuni cu caracter regional și internațional; participarea în asociații regionale și internaționale cu caracter etnic.

Zona turistică Tighina – Căușeni – Talmaz este situată în vechea Raia Turcească (Bender), unde s-au păstrat până azi fortificațiile antice Valul lui Traian, o grădină turcească - una dintre primele arii naturale protejate din Europa, cetatea medievală moldovenească și biserica semiîngropată de la Căușeni. Atracții turistice:

1. or.Tighina (6.10.1408): cetate medievală moldovenească în punctul vamal (1408, consolidată în piatră de P. Rareș, cucerită de turci 1538, lărgită în 1705-07, cucerită de ruși 1812), biserica “Schimbarea la față” (1815), biserica “Adormirea Maicii Domnului” (1819), izvoare la Varnița și Proteagailovca, Muzeu de Istorie și Studiere a Ținutului (1914), Muzeu memorial “Carol XII” – Varnița;
2. s. Hîrbovăț (1764): rezervație peisajistică “Pădurea Hârbovăț”, parc dendrologic (2,2ha);
3. s. Chițcani (31.09.1429, Zaharovca) - Copanca (18.02.1456, Corabca): rezervații naturale silvice (197ha), izvor cu apă minerală, “Valul lui Traian de Sus” (sec IV, fragment din fortificația de cca 120 km. înălțată de localnici), mănăstirea “Noul Neamț” (1859);
4. s. Talmaz (1595): rezervație peisagistică “Grădina turcească” (224 ha), rezervație de resurse (200ha), albia veche “Nistrul orb” (31 km), baștina lui Ștefan Ciobanu (24.XI.1883);
5. Suita de sate nistrene: Ciobruciu, Răscăieți, Purcari, Olănești, Crocmaz, Tudora, Palanca cu 5 monumente ale naturii de diferite categorii, “Înălțimea Lomakin”, ruinele cetății turcești (atestat sec. 17-18, Palanca), “Grădinile” (Popeasca, sec.XIX) etc;
6. or.Căușeni (6.06.1455, Chișinăul Roșu) centrul olatului tătarilor din Bugeac (sec. XVI-XVII), biserica semiîngropată “Adormirea Maicii Domnului” cu fresce în interior, ctitorită de domnitorul Moldovei Grigore Callimachi;
7. s. Zaim (22.03.1535, Oale): monument geopaleontologic “La Carieră” (4 ha), pădure, casă-muzeu “Alexei Mateevici”;
8. s. Sălcuța (22.03.1706): monument geopaleontologic (3 ha), “Biserica Albă” din romanul lui I.Druță;
9. s.Taraclia (1773): una dintre primele rezervații geopaleontologice din Imperiul Rus “Râpa lui Vișan” (12ha, sec. XIX).

Dotările turistice prezente în teritoriu: (i) structuri de cazare - 4 hotele (Căușeni, Tighina, Palanca), baze de odihnă (Cârnățeni, Talmaz); (ii) trasee: Chișinău - Mănăstirea "Noul Neamț", "Chișinău – Căușeni - Zaim"; trasee interzonale: "Bătrânele sate nistrene", "Cele mai vechi arii protejate în Moldova: "Grădina Turcească" și "Râpa lui Vișan"; trasee interzonale: "Pe calea tătarilor: Tighina-Comrat", "Nistrul de jos".

Vinăria Purcari, raionul Ștefan Vodă

Opțiuni de dezvoltare a destinației turistice Tighina-Căușeni-Talmaz pe piața turistică

Necesități specifice	Acțiuni
Specializare	loc istoric / turism cultural, sportiv, ecologic / pelerinaj religios
Pe termen scurt	elaborarea și implementarea statutului de parc național a zonei Nistrului inferior; studiu de fundamentare a creării stațiunilor turistice în zonă, proiectul și efectele economice, sociale și de mediu; consolidarea și modernizarea sectorului de cazare, lărgirea gamei de trasee turistice locale prin parcul național.
Pe termen mediu	inclusiunea cetății Tighina în circuitul turistic; program național a dezvoltării sectorului hotelier în locurile istorice și în zonele naturale protejate (în dependență de reglementarea conflictului transnistrean); orientarea ofertei spre deservirea turiștilor cu motivație de afaceri, includerea în circuitul turistic național a subzonelor de odihnă a orașului Tighina. modernizarea sectorului de drum Tighina – Palanca pe malul Nistrului; orientarea fluxului de turiști spre litoralul ucrainean al Mării Negre prin această zonă
Pe termen lung	desfășurarea unor acțiuni cu caracter regional și internațional; participarea în asociații regionale și internaționale.

Cimișlia – centrul de reședință RD Sud

Cimișlia este un oraș situat în partea sudică a Republicii Moldova la 68 km de Chișinău la intersecția drumurilor de importanță regională: Chișinău - Bolgrad, Chișinău - Giurgiulești, Tiraspol - Leova, etc. La o distanță de 30 km de Cimișlia se găsește or. Comrat, Căușeni fiind la o distanță de 57 km, iar Hîncești se – la 35 km, 28 km sunt până la Basarabeasca și 52 km până de Leova.

Cimișlia are prima mențiune istorică la 4 iulie 1620, iar din anul 1840 localitatea primește statut de târg. În 1844 aici se deschide prima școală (de limba rusă). În perioada interbelică (1918-1940), Cimișlia face parte din județul Tighina, mai apoi, în perioada sovietică devine centru raional.

Orașul Cimișlia datorită amplasării geografice reușite la intersecția de drumuri importante, devine reședința Regiunii de Dezvoltare Sud a Republicii Moldova.

În componența primăriei orașului intră și satele (cu denumiri rusești) Dimitrovca, Bogdanovca Veche și Bogdanovca Nouă. Orașul Cimișlia este înfrățit cu or. Hârlău, județul Iași.

Suprafața orașului este de 14,6 mii ha, inclusiv 208,4 ha intravilan, iar cca. 50% sunt terenuri cu destinație agricolă (livezi, vii, pământ arabil). Fondul acvatic al orașului este format de râului Cogâlnic, care intersectează orașul, și iazuri cu o suprafață totală de 134,4 ha.

Valoarea turistică este dată de amplasarea într-o zonă circulată de transit prin Cimișlia spre Chișinău, Odesa, Cahul, Bălți, Izmail, Reni, Constanța și localitățile din raion. Totodată, aici în zona veche a localității s-a conservat un spațiu istoric valorificat de APL pentru necesitățile muzeului, dar și pentru localizarea viitoare a proiectelor de turism.

Actualmente, Muzeul de Istorie, Etnografie și Artă din or. Cimișlia, fondat la 15 ianuarie 2015, are clădirea principală ce cuprinde 4 săli de expoziții, în care sunt expuse peste 8000 exponate și găzduiește numeroase vernisaje ale pictorilor din țară.

Traseul turistic regional "Valul lui Traian" - Valurile lui Traian sunt vestigiile construcțiilor defensive din epoca împăratului Traian sau linia de demarcare dintre romani și așa-numita „Barbaricum” (lumea „barbară”, neromană). Valul lui Traian de Sus a fost ridicat în secolul al IV-lea de către triburile goșilor – aliați ai Imperiului Roman, în scopul protejării limesului de la gurile Dunării, prin crearea unei zone tampon. Monumentul istoric "Valul lui Traian" reprezintă o fortificație din perioada antică târzie, atestat pentru prima dată documentar la 13 martie 1489.

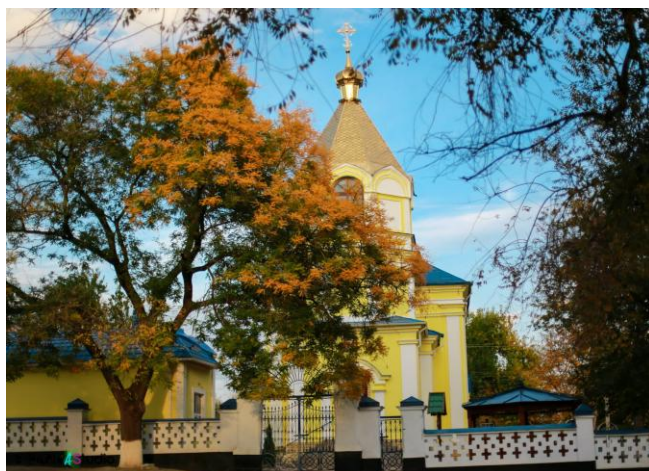
Valul lui Traian de Sus are lungimea de 138 km, avându-și granița între orașul Leova la vest și satul Copanca de lângă Chițcani la est, iar în raionul Cimișlia în preajma satelor Javgur, Ecaterinovca, Gradiște, Coștangalia, Selemet și Satul - Nou. Înălțimea "Valurilor" în prezent nu depășește 1,5 - 3 m.

Valorificarea turistică pentru atracțiile din raioanele parcurse de acesta:

- Valul lui Traian de Sus: Leova/Cantemir, Cimișlia, Căușeni;
- Valul lui Traian de Jos: Cahul

Acțiuni necesare:

- cercetarea multilaterală a obiectului antic;
- delimitarea teritorială și marcarea turistică a acestuia;
- reconstituirea unui fragment din val;
- instalarea panourilor informative și spațiilor amenajate de belvedere pe val
- susținerea unui program de investigații arheologice în zona valului pentru identificarea altor fortificații și așezări vechi;
- promovarea traseului turistic "Valului lui Traian";
- instituirea în muzeele regiunii a unui compartiment consacrat Valului lui Traian, conectat la valul lui Adrian din Marea Britanie și altor fortificații similare din Europa, Asia și Africa.

6. PROBLEME ȘI BARIERE LEGATE DE DEZVOLTAREA TURISMULUI ÎN REGIUNE

Eforturile de relansare a turismului în RDS se lovesc de un șir de bariere de diverse origini, dintre care:

- de resurse (lipsa fondurilor pentru dezvoltarea capacităților pentru industria turistică);
- administrative (lipsa unor structuri teritoriale de turism, lipsa instrumentelor de administrare eficientă a potențialului turistic aflat în domeniul public, etc.)
- de cooperare (parteneriate puține la nivelul destinațiilor turistice, angajamente disproporționate în parteneriatele public-private, etc)
- de capacitate (lipsa personalului instruit în domeniul public de turism, instrumente neclare și neaplicate de gestionare a infrastructurii publice)
- de conjunctură (con competiția neloială cu alte regiuni, etc).

Totodată, în rezultatul analizei situației turismului în RDS, au fost identificate un șir de probleme, cum ar fi :

- Regiunea rămâne o destinație apreciată de un număr limitat de turiști străini;
- Discrepanțe mari la nivelul amplasării unităților de ospitalitate, utilizarea capacităților;
- Infrastructură insuficient dezvoltată pentru servicii de turism;
- Dezechilibre teritoriale în administrarea și promovarea ofertei turismului regional;
- Grad redus de specializare a ofertei turismului regional;
- Atracții naturale nevalorificate turistic;
- Patrimoniul cultural degradat;
- Puțini vizitatori cunosc Regiunea prin excursii și turism intern;
- Debalansarea calității ospitalității în diferite destinații;
- Insuficiența de acțiuni pentru vizibilitatea turistică a regiunii în interior și exterior;
- Lipsa de proiecte ambițioase pentru competitivitatea regională;
- Insuficiența resurselor financiare pentru promovarea domeniului: expoziții, materiale promoționale, susținere financiară a proiectelor din domeniu, etc;
- Resurse financiare limitate pentru dezvoltarea ramurii. Ponderea redusă a finanțărilor nebugetare și pe proiecte;
- Capacități insuficiente pentru gestionarea sectorului turistic regional;
- ADR nu gestionează informația strategică despre sistemul turismului regional;
- O cooperare redusă cu partenerii strategici, inclusiv în teritoriu;
- Cooperarea la nivel scăzut cu specialiștii responsabili de turism din teritoriu;
- Lipsa de informație pentru antrenarea în acțiuni complementare (proiecte, instruirii);
- Migrarea mare a cadrelor calificate;
- Indicii de performanță erodați a sectorului turistic.

7. ANALIZA SWOT

Aceasta este o metodă de planificare strategică pentru a evalua punctele forte, punctele slabe, oportunitățile și amenințările specifice turismului RDS. Scopul analizei SWOT este de a facilita înțelegerea structurată, echilibrată, cuprinzătoare a factorilor pozitivi și negativi ce determină dezvoltarea sectorului turistic din RD Sud.

Punctele forte

- Așezare geografică favorabilă la hotar cu Romania și Ucraina
- Vecinătate cu fluviul Dunărea – cea mai mare arteră navală din Europa
- Mobilitatea mare a populației regiunii (pentru muncă, odihnă)
- Diversitate mare de monumente istorico-culturale de valoare națională
- Diversitate etno-culturală mare
- Prezența a 3 zone turistice consacrate
- 2 zone viti-vinicole cunoscute (Ștefan Vodă și Valul lui Traian)
- Tradiții vini-viticole, infrastructura modernizată a vinărilor
- Multe rezervații naturale și arii protejate cu renume
- Muzeu funcțional repartizat relativ uniform în RDS
- Tradiții meșteșugărești bogate și diverse
- Prezența resurselor și structurilor balneo-sanatoriale
- 3 Circuite turistice naționale în RDS
- Sector HoReCa dominat de IMM profitabile
- Sector de cazare în creștere
- Turiști proveniți în special din țările vecine și UE, sau state dezvoltate
- Rețea de drumuri relativ dezvoltată (drumuri naționale, internaționale, căi ferate), care fac legătura RDS cu restul țării, Ucraina și România țării
- Potențial de consum a serviciilor aferente turismului și călătoriilor în creștere la populație.

Punctele slabe

- Atracții naturale nevalorificate turistic
- Patrimoniul cultural este degradat
- Puțini vizitatori cunosc Regiunea prin excursii
- Regiunea rămâne o destinație apreciată de un număr limitat de turiști străini
- Diversificare redusă a ofertelor turistice a RDS
- Dezechilibre teritoriale în administrarea și promovarea ofertei turismului regional
- Decreșterea substanțială a capacităților taberelor estivale
- Puține unități de cazare, în special cele pentru turismul de masă
- Sejur turistic scurt în RDS

- Performanțe scăzute în turism intern, excursii și în muzee
- Zone de odihnă neamenajate conform rigorilor naționale
- Debalansarea calității ospitalității în diferite destinații
- Dezvoltare dezechilibrată a industriei turistice în raioanele regiunii
- Infrastructură insuficient dezvoltată pentru servicii de turism
- Insuficiența de acțiuni pentru vizibilitatea turistică a regiunii în interior și exterior
- Insuficiența resurselor financiare pentru promovarea domeniului: expoziții, materiale promoționale, susținere financiară a proiectelor din domeniu, etc
- Resurse financiare limitate pentru dezvoltarea ramurii. Ponderea redusă a finanțărilor nebugetare și pe proiecte
- O cooperare redusă cu partenerii strategici, inclusiv în teritoriu
- Cooperarea la nivel scăzut cu specialiștii responsabili de turism din teritoriu
- Capacități insuficiente pentru gestionarea sectorului turistic regional
- ADR nu gestionează informația strategică despre sistemul turismului regional
- Capacități reduse de efectuare a analizei impactului și lipsa studiilor de fezabilitate relevante sectorului turistic regional
- Lipsa de proiecte ambițioase pentru competitivitatea regională
- Migrarea mare a cadrelor calificate din turism și deficitul brațelor de muncă calificată în sectorul HoReCa
- Infrastructură conexasă de-a lungul magistrelor rutiere nu este dotată în plină măsură cu popasuri amenajate necesităților turiștilor
- Starea deplorabilă și nesigură a drumurilor de acces la majoritatea atracțiilor turistice
- Vizibilitatea redusă a majorității atracțiilor turistice pe drumurile regiunii (fără marcajele turistice corespunzătoare)
- Rețeaua de căi ferate din RDS practic neutilizată în scopuri turistice interne
- Calitatea joasă a infrastructurii tehnico-edilitare în destinațiile turistice.

Oportunități

- Așezare geografică în vecinătatea României, țară membru a UE
- Dezvoltarea și diversificarea serviciilor în RDS
- Dezvoltarea businessului mic în destinațiile turistice
- Crearea condițiilor favorabile pentru susținerea activităților IMM (centre de consultanță, stimulate)
- Programe de susținere a dezvoltării turismului (rural, cultural, balnear-recreativ, piscicol)
- Includerea RDS în circuitele turistice internaționale
- Dezvoltarea și promovarea produselor ecologice pure
- Dezvoltarea parteneriatului public-privat
- Atragerea investițiilor străine
- Eligibilitatea pentru programele UE de cooperare transfrontalieră pentru finanțare a unor proiecte, inclusiv de infrastructură turistică

- Crearea clusterelor, parcurilor industriale și incubatoarelor tehnologice, pentru valorificarea capacităților și flexibilității IMM-urilor
- Dezvoltarea capacităților de absorbție a fondurilor internaționale
- Canalizarea remitențelor în investiții productive
- Crearea condițiilor pentru întoarcerea cetățenilor temporar emigrați
- Pregătirea și recalificarea resurselor umane
- Dezvoltarea comunicațiilor feroviare de tip european
- Valorificarea potențialului coridoarelor economice (CEE IX; BOC; GBC) la care este conectată RDS.

Amenințări

- Deficit de cooperare între membrii RDS
- Instabilitatea politică și legislativă
- Crize financiare și economice
- Conflictul transnistrean
- Degradarea indicatorilor demografici
- Număr mare de persoane tinere emigrate
- Mediul de afaceri slab dezvoltat
- Productivitate scăzută a muncii
- Nivelul înalt al corupției care afectează dezvoltarea regiunii
- Capacități reduse de accesare și gestionare a fondurilor
- Nevalorificarea fondurilor externe
- Creșterea prețurilor
- Calamitățile naturale

8. VIZIUNEA ȘI OBIECTIVELE DEZVOLTĂRII SECTORULUI TURISM ÎN REGIUNE

Viziunea

Viziunea de dezvoltare a sectorului turistic în RDS reflectă intențiile și consensul formulate de diferiți actori interesați în dezvoltarea ospitalității – reprezentanți ai APL, agenți economici și a societății civile.

Viziunea de dezvoltare a sectorului turistic în Regiunea de Dezvoltare Sud reprezintă perspectiva realistă, echilibrată și funcțională de valorificare a potențialului, poziției geografice și a bazei materiale pentru atragerea și deservirea calitativă a vizitatorilor. În linii mari, această perspectivă scoate în evidență prioritățile, principiile și valorile de bază pe care se bazează dezvoltarea industriei turistice a regiunii.

În timpul discuțiilor inițiate de ADR Sud au fost formulate 3 variante de viziune pentru sectorul turismului regional:

- *RDS va deveni o destinație turistică de calitate, cu un patrimoniu natural, istoric, și cultural, valorificat și promovat*
- *RDS va crea și promova destinații turistice cu notorietate pe plan național și european, fapt ce va contribui la îmbunătățirea vieții comunităților locale și la conservarea resurselor naturale și culturale locale.*
- *RDS va stimula dezvoltarea turistică durabilă, creșterea competitivității și atractivității turistice prin valorificarea patrimoniului natural și antropic și creșterea calității produselor și serviciilor turistice.*

În cadrul ședinței a GLRS privind sporirea atractivității turistice a RDS, a fost identificată viziunea și obiectivele de dezvoltare a sectorului printr-un exercițiu practic.

Varianta finală, formulată de membrii GLRS, cu suportul expertului, este următoarea :

Regiunea de Sud dezvoltată ca o destinație turistică atractivă, accesibilă și competitivă.

Totodată au fost listate o serie de necesități prioritare pentru dezvoltarea industriei turistice regionale:

- Valorificarea și promovarea potențialului turistic;
- Sporirea vizibilității atracțiilor turistice;
- Susținerea programelor de dezvoltare a infrastructurii de turism ;
- Modernizarea și amenajarea locațiilor turistice;
- Organizarea și promovarea sistemului de stațiuni și locații turistice;
- Dezvoltarea produselor turistice, îmbunătățirea marketingului destinației și a sistemului de promovare;
- Dezvoltarea resurselor umane în sectorul turistic.

Obiective

Analiza sectorului turistic al regiunii, precum și analiza SWOT, scot în evidență factorii care influențează evoluția performanțelor turismului din regiune, totodată viziunea sectorială oferă o perspectivă de termen mediu cu privire la nivelul de dezvoltare pe care sectorul tinde să-l atingă.

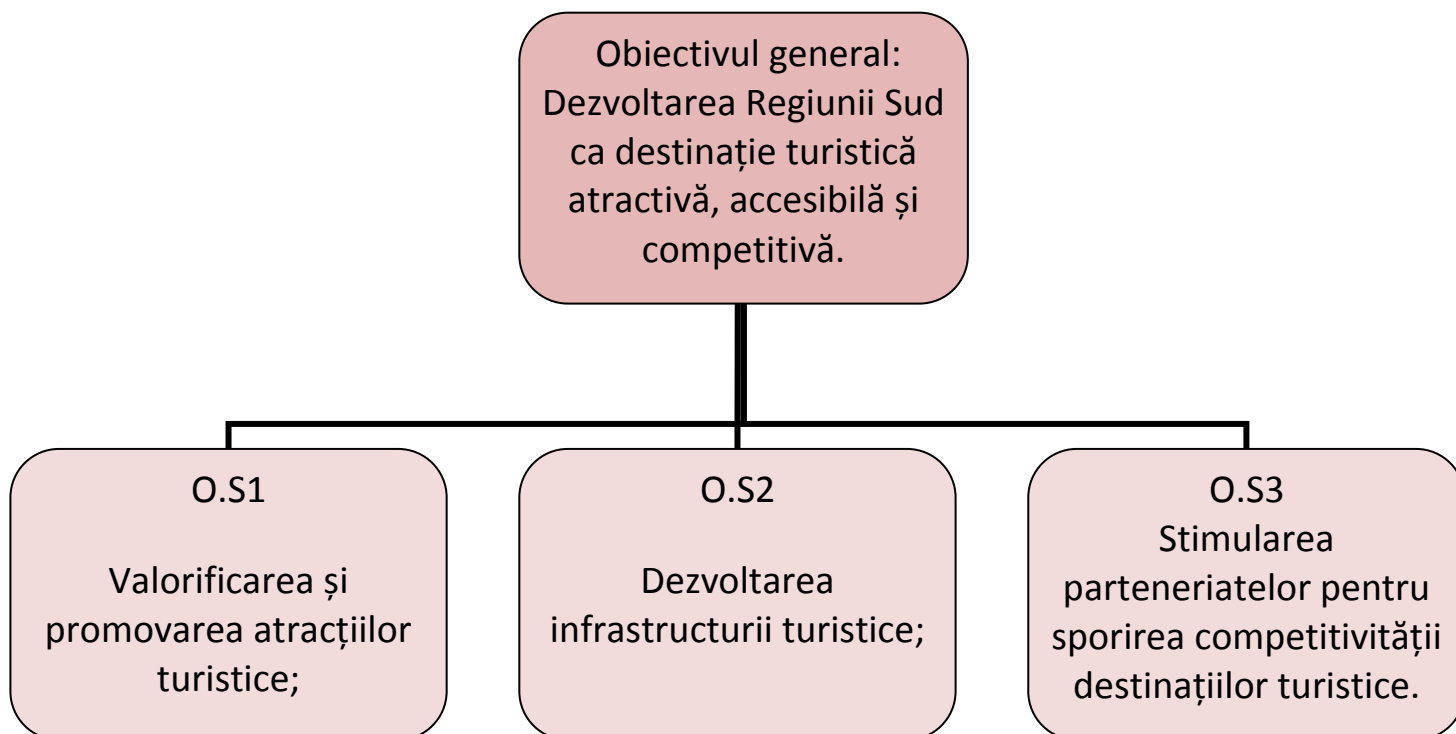
Obiectivul general este:

Dezvoltarea Regiunii Sud ca destinație turistică atractivă, accesibilă și competitivă.

În consecință, în susținerea realizării viziunii și obiectivului general au fost formulate următoarele obiective specifice:

- 1. Valorificarea și promovarea atracțiilor turistice;**
- 2. Dezvoltarea infrastructurii turistice;**
- 3. Stimularea parteneriatelor pentru sporirea competitivității destinațiilor turistice.**

Pentru implementarea PRS în domeniul sporirii atractivității turistice a RDS, este necesar de promovat un set de acțiuni și proiecte care pot asigura dezvoltarea echilibrată teritorial a sectorului. Mai jos sunt prezentate tipuri de acțiuni și măsurile care pot atinge obiectivele specifice ale PRS în turismul RD Sud.

Obiectivul specific 1. Valorificarea și promovarea atracțiilor turistice

Justificare:

Principalul formator de imagine și motivator al călătoriilor turistice în RD Sud o reprezintă atracțiile turistice, respectiv patrimoniul natural, cultural-istoric, etnografic și de alt gen deținut de fiecare comunitate locală din regiune. Totodată, starea atracțiilor influențează cel mai tare consolidarea imaginii generale a RD Sud. Atracțiile constituie un potențial determinant pentru dezvoltarea sectorului turistic regional. Grijă și moștenirea tezaurului dat, valorificarea acestuia este o necesitate dar și o normă pentru o societate ospitalieră. Trebuie să constatăm că, în prezent o mare parte din atracțiile turistice regionale sunt într-o stare neamenajată, fiind necunoscute și deseori inaccesibile pentru vizitatorul curios. RD Sud trebuie să inventarieze și să valorifice elementele de patrimoniu, determinate ca atracții turistice, inclusiv prin efortul comun al actorilor regionali interesați pentru delimitarea, marcarea, amenajarea, restabilirea sau edificarea acestora.

Este necesar ca acest potențial să poată motiva călătoriile în RDS și menține cât mai mult interesul față de destinațiile de aici. Iar autoritățile publice trebuie să încurajeze și să faciliteze acțiuni de includere a acestor valori în circuite turistice, precum și să ofere suportul necesar pentru cooperarea deținătorilor de patrimoniu cu prestatorii de servicii de ospitalitate pentru consolidarea atractivității destinațiilor turistice. Pentru o dezvoltare sustenabilă a turismului în RD Sud vor fi dezvoltate acțiuni și proiecte de valorificare non-degradabilă a elementelor de patrimoniu turistic vizibil și întreținut.

Pe piața turistică contemporană trebuie să se promoveze RDS ca o țintă pentru turism, unde pot fi văzute mai multe destinații notorii cu produse turistice specifice. Acest lucru poate fi atins prin eforturi susținute de marketing și o vizibilitate turistică mai bună. Trebuie să se promoveze un brand turistic regional, un plan complex de promovare, alte acțiuni relevante de marketing adaptate conjuncturii de pe piața turistică regională, națională și europeană.

Obiectivul dat poate fi atins prin următoarele măsuri:

- Măsura 1.1. Promovarea patrimoniului cultural, istoric și etnografic în circuitul turistic
- Măsura 1.2. Valorificarea eco-turistică a atracțiilor naturale în RDS
- Măsura 1.3. Promovarea brandului turistic al RDS
- Măsura 1.4. Asigurarea accesibilității atracțiilor turistice

Măsura 1.1. Promovarea patrimoniului cultural, istoric și etnografic în circuitul turistic

Această măsură va promova acțiuni de includere a obiectelor de patrimoniu făcut de mâna și mintea omului (ex: cultural, istoric, etnografic, etc) în circuitele turistice regionale. Aici se pot include activitățile de restaurare, restabilire, reparație, consolidare și construcție a obiectelor de patrimoniu național, regional sau local, astfel încât acesta să servească mai bine sporirii imaginii regiunii și atractivității turistice a destinațiilor. La fel patrimoniul îngrijit va crea o viziune clară la turiști despre valorile deținute de comunitățile gazdă din RD Sud. În mod special vor fi promovate acțiuni de valorificare a tezaurului etno-folcloric în RDS, cunoscută prin diversitatea sa culturală. Acest potențial precum și dialogul intercultural trebuie folosite pentru atragerea și buna deservire a turiștilor în regiune. Acțiunile trebuie să încurajeze unitățile turistice să valorifice

potențialul etno-cultural și folcloric caracteristic fiecărei destinații, inclusiv prin includerea serviciilor artiștilor populari, meșteșugarilor locali și altor purtători de tradiții locale în diverse circuite turistice.

La fel, se vor asigura acțiuni de îmbunătățire a activității muzeale în scopul informării calificate și deservirii a unui număr tot mai mare de vizitatori la destinație, prin prezentarea mai bună a colecțiilor muzeale, reparația și dotarea edificiilor muzeale pentru scopuri turistice, amenajarea unor arii tematice și trasee excursioniste extramuzeale, etc.

Acțiuni recomandate:

- Inventarierea și studierea potențialului turistic civilizațional în RDS;
- Restaurarea patrimoniului cultural și istoric pentru vizite turistice;
- Creșterea vizibilității și dezvoltarea colecțiilor muzeale în destinațiile turistice;
- Includerea potențialului etnocultural în produsele turistice din RDS;
- Stimularea angajării în cadrul circuitelor turistice a artiștilor populari, meșteșugarilor locali și altor purtători de tradiții locale;

Măsura 1.2. Valorificarea eco-turistică a atracțiilor naturale în RDS

Vor fi susținute acțiuni soft și hard care ținesc de îmbunătățirea vizibilității turistice regionale prin includerea în circuitul turistic a atracțiilor naturale formatoare de imagine, cum sunt monumentele și rezervațiile naturii, sau alte zone verzi și acvatice. Astfel, se va încuraja amenajarea monumentelor naturii și a rezervațiilor pentru vizite turistice scurte pe trasee și în zone clar delimitate și marcate corespunzător conform legislației naționale și a celor mai bune practici non-degradante.

La fel, vor fi susținute acțiuni de amenajare a zonelor pentru odihnă și agrement de importanță națională, regională sau locală, astfel încât acestea să organizeze fluxul de vizitatori în spațiile naturale sau vulnerabile doar spre zone special amenajate și trasee eco-turistice marcate. Aceste acțiuni trebuie să descurajeze odihna neorganizată și să optimizeze folosirea resurselor recreative în beneficiul vizitatorilor, comunităților locale dar și a naturii.

Vor fi încurajate inițiative care au ca finalitate promovarea potențialului turistic natural al RDS și sporirea vizibilității regiunii în context național și internațional.

Acțiuni recomandate:

- Amenajarea turistică a ariilor naturale în conformitate cu practicile prietenoase mediului;
- Dezvoltarea zonelor de agrement regionale și locale.

Măsura 1.3. Promovarea brandului turistic al RDS

Acțiunile susținute în cadrul acestei măsuri ținesc de obținerea unei vizibilități turistice mai bune pentru RD Sud prin elaborarea și răspândirea cât mai largă a unui brand ușor de memorizat și înțeles de către turiști și localnici, astfel încât acesta să ofere o poziționare bună pe piața turistică.

Măsura va susține de asemenea acțiuni de promovare atât pe diferite suporturi informative, în diferite medii de informare în masă, cât și prin intermediul campaniilor complexe de promovare (care au ca țintă atracțiile, produsele, traseele, structurile turistice, destinațiile din RDS). Aceste inițiative pot veni din partea

reprezentanților asociați în cadrul destinațiilor turistice, APL-urilor sau deținătorilor de atracții turistice relevante. Totodată, se recomandă ca bugetele pentru promovare turistică să fie corelate cu indicatorii de eficiență, cum ar fi numărul de turiști atrași, încasările sporite în destinație, defalcările crescute în bugetele locale din activitatea de turism.

Acțiuni recomandate:

- Elaborarea brandului turistic al RDS;
- Susținerea campaniilor de promovare a produselor turistice din destinațiile RDS;
- Susținerea acțiunilor eficiente de vizibilitate a destinațiilor turistice din RDS;

Măsura 1.4. Asigurarea accesibilității atracțiilor turistice

Vor fi susținute activitățile relevante pentru amenajarea căilor de acces public (pietonal, velo, rutier, naval) care conectează atracțiile turistice la rețeaua rutieră existentă. Această măsură va grupa acțiuni de amenajare și echiparea căilor de acces pe "ultimul kilometru" spre atracțiile turistice amenajate, deoarece calitatea acestui segment de cele mai deseori este determinant în vizitarea atracțiilor.

La fel măsura va încuraja acțiunile de elaborare și instalare de indicatoare și marcaje turistice, panouri informative și alte echipamente pentru sporirea gradului de vizibilitate și de orientare către atracții și locații turistice.

Totodată, se vor stimula tirajarea și răspândirea diverselor materiale promoționale pe diferite suporturi a imaginilor atracțiilor turistice reprezentative din RDS.

Acțiuni recomandate:

- Conectarea atracțiilor turistice amenajate la rețeaua rutieră prin căi de acces (pietonal, velo, rutier, naval);
- Elaborarea și instalarea sistemelor de vizibilitate a atracțiilor vizitate de turiști;
- Elaborarea și răspândirea de materiale promoționale diverse cu atracțiile turistice ale regiunii;

Obiectivul specific 2. Dezvoltarea infrastructurii turistice

Justificare

Infrastructura turistică este foarte importantă, deoarece reprezintă fundamentul produsului turistic regional. În destinațiile bogate în atracții turistice trebuie să existe elemente de infrastructură specifică, tocmai pentru a pune în valoare patrimoniul deținut de comunitate. Anume infrastructura turistică permite vizitatorului să exploreze atracțiile în condiții de siguranță și confort.

Iată de ce, sarea avansată de degradare, dezechilibrele în calitatea infrastructurii turistice, fragmentarea și dispersarea teritorială au o influență nefastă în special asupra atragerii și repartizării fluxurilor turistice în RD Sud. Turistul contemporan din considerente de lipsă a ofertei la destinație, calitatea îndoielnică a serviciilor sau nesiguranța călătoriei, este de cele mai dese ori demotivat să călătorească prin RDS, deși o tranzitează în număr mare.

Situația precară în domeniul cazărilor în destinațiile RDS vizitate de turiști, discrepanțele teritoriale și sezoniere, calitatea îndoielnică a serviciilor de găzduire, fac regiunea puțin ospitalieră. Turistul în RDS stă un timp redus, cu excepția sanatoriului din Cahul. Astfel, vor trebui încurajate acțiuni de restabilire și creștere a capacităților de cazare în destinațiile turistice, în special a taberelor pentru copii și a unităților de cazare accesibile turistului de masă, precum și clasificarea acestora conform cerințelor naționale.

Trebuie promovate măsuri pentru amenajarea spațiilor de agrement și odihnă organizată în aer liber pentru relaxare, sporturi și restabilire a sănătății sau turism de aventură. Prin organizarea fluxului de persoane la odihnă se urmărește micșorarea fenomenului odihnei stihiiice în zonele verzi, totodată creându-se oportunități pentru micii antreprenori din domeniul ospitalității. Acesta va asigura în timp venituri pentru îngrijirea și menținerea spațiilor naturale.

Sunt necesare măsuri susținute pentru amenajarea turistică a coridoarelor de acces în RDS și spre destinațiile reprezentative, inclusiv prin marcarea unor trasee naționale și regionale conectate la cele din regiunile vecine. Acestea vor lua în seamă rețeaua existentă de conexiuni rutiere, căi ferate și râuri navigabile, dar și potențialele trasee pentru transportul alternativ (velo, naval, sportiv, pe cablu, etc.), care trebuie amenajate și interconectate pentru sporirea mobilității turiștilor prin RDS.

Acest obiectiv va fi atins prin următoarele măsuri:

- Măsura 2.1. Dezvoltarea capacităților de cazare în RDS
- Măsura 2.2. Amenajarea infrastructurii de agrement și turismului de aventură
- Măsura 2.3. Amenajarea traseelor turistice în RDS

Măsura 2.1. Dezvoltarea capacităților de cazare în RDS

Sporirea capacităților de cazare la destinație trebuie promovată, astfel încât vizitatorul RDS să poată rămâne un timp cât se poate de îndelungat în preajma atracțiilor turistice, fie naturale cât și antropice. Acțiunile incluse în această măsură au la bază constatarea că o bună parte din vizitatorii regiunii care călătoresc în destinațiile ei o perioadă scurtă (câteva ore în excursii) nu preferă să se cazeze aici, ci migrează în alte regiuni.

O bună parte din locațiile de cazare în RDS au fost amenajate încă în perioada ex-URSS, deaceia restabilirea și modernizarea bazei materiale de turism, precum și dezvoltarea de noi capacități de cazare în preajma

atracțiilor turistice – trebuie să fie principalele acțiuni din această măsură. În special trebuie să fie dezvoltate structurile de cazare accesibile teritorial și financiar unui număr mare de vizitatori (ex: tabere pentru copii, baze de odihnă, sate de vacanță, campinguri, parcuri pentru rulote), inclusiv prin extinderea celor existente, pentru a putea funcționa în extrasezon sau pentru noi categorii de turiști (ex: familiști, de week-end, vacanțieri, etc.).

Acțiunile de extindere și amenajare a unor pensiuni turistice în mediul rural vor fi susținute pentru a pune în valoare tradițiile, obiceiurile, stilul de viață, bucătăria și produsele artizanatului local, astfel încât turistul să poată beneficia maximal de ospitalitatea comunităților locale, inclusiv asociate în clustere la destinație. Vor fi încurajate acțiuni de extindere a capacității de cazare, sporire a gradului de confort, mărire a asortimentului de servicii proprii sau asociate cu cele ale altor ofertanți locali de bunuri și servicii (ex: unități de alimentație publică, meșteșugari, ghizi, organizatori de evenimente sau programe artistice, etc).

La fel, se vor promova acțiuni de implementare a sistemului național de clasificare, care presupune ajustarea parametrilor fizici și de confort la necesitățile turistului contemporan, extinderea asortimentului de servicii oferite de unitățile de cazare, îmbunătățirea vizibilității și prezenței pe piața turistică regională. Totodată, vor fi încurajate eforturile unităților de deservire a vizitatorilor pentru a accede în cadrul sistemelor de calitate recunoscute internațional sau regional, astfel încât consumatorul să poată recunoaște și aprecia calitatea serviciilor oferite în destinațiile turistice ale RDS.

Acțiuni recomandate:

- Amenajarea structurilor de cazare accesibile turistului de masă, inclusiv taberelor pentru copii;
- Promovarea acțiunilor de edificare și dotare pensiunilor turistice în mediul rural;
- Clasificarea structurilor de cazare în RDS;
- Promovarea calității în structurile de deservire a vizitatorilor;

Măsura 2.2. Amenajarea infrastructurii de agrement și turismului de aventură

Măsura dată își propune să dinamizeze agrementul vizitatorilor regiunii. Deseori timpul petrecut într-o destinație turistică este direct proporțional existenței serviciilor de agrement care sunt oferite aici. Astfel, vor fi încurajate mai multe acțiuni pentru extinderea, modernizarea și funcționarea inclusiv în extrasezon a facilităților pentru agrementul organizat în destinațiile RDS vizitate de turiști.

Acțiunile de modernizare și extindere a infrastructurii turistice (publice și private) aferente parcurilor și bazinelor acvatice pentru agrement, sporturi de recreare, turismului de aventură, plimbărilor în aer liber, etc la fel vor fi eligibile. Aceste inițiative pot avea la bază parteneriate public-private care funcționează transparent și în beneficiul actorilor implicați și al turistului. Totodată, măsura va susține și sporirea mobilității turiștilor în destinații pe transporturi non-poluante, etc.

Acțiuni recomandate:

- Dezvoltarea infrastructurii turistice în zone de recreare;
- Amenajarea infrastructurii turismului activ și de aventură.

Măsura 2.3. Amenajarea traseelor turistice în RDS

Măsura grupează mai multe acțiuni pentru amenajarea trasee turistice de-a lungul principalelor coridoare de transport care conectează destinațiile reprezentative din RDS cu punctele de acces în regiune.

Pentru asigurarea mobilității sporite a vizitatorilor prin RDS se vor susține acțiuni de interconectare și dezvoltare a logisticii pentru diverse tipuri de transport (auto, feroviar, naval, velo, pe cablu, etc.), inclusiv amenajarea nodurilor de transport public și a stațiilor comune de transbordare. Acțiunile vor trebui să utilizeze rețeaua existentă de conexiuni rutiere, căi ferate și râuri navigabile, precum și potențialele trasee pentru transportul alternativ (velo, naval, sportiv, pe cablu, etc.), care spori mobilitatea călătorilor prin RDS.

Vor fi stimulate acțiuni ce țin de marcarea corespunzătoare a rutelor turistice naționale, regionale și locale, astfel încât vizitatorii țării să fie informați calitativ și orientați spre locațiile turistice recomandate. Se vor admite spre amenajare traseele turistice propuse de Autoritatea Națională de Turism, APL sau alți deținători de terenuri, care cooperează împreună pentru atingerea acestui scop.

La fel se va susține amenajarea unor popasuri pentru oprirea de scurtă durată a călătorilor la distanțe confortabile unele de altele.

Acțiuni recomandate:

- Asigurarea mobilității sporite a vizitatorilor în RDS prin dezvoltarea logisticii de transport interconectat (auto, feroviar, naval, velo, etc.);
- Elaborarea și instalarea marcajelor turistice, indicatoarelor rutiere, panourilor informative spre atracții turistice;
- Amenajarea locurilor de popas pe drumurile naționale și regionale;

Obiectivul specific 3. Stimularea parteneriatelor pentru sporirea competitivității destinațiilor turistice

Justificare

Turistul contemporan este prudent la ce și unde cumpără, preferă o gamă variată de servicii și bunuri accesibile, iar în destinațiile noi pune accent pe siguranță și comoditate. Doar o totalitate de servicii oferite turiștilor în destinațiile turistice dar și pe traseele recomandate funcționează bine dacă au la bază o gamă variată de facilități legate de călătorie (ex: cazare, alimentație publică, transport, organizarea informării și orientării, agrement, etc). În lipsa acestora orice destinație, cât de dotată cu atracții valoroase, este ignorată de vizitatori sau este apreciată doar de un grup mic și spontan de entuziaști, care de regulă sunt auto asigurați din timp cu cele necesare pe trasee necunoscute.

În aceste condiții, antreprenorii locali sunt lipsiți de potențialii consumatori, pe care i-ar putea deservi la destinație. În același timp, deservirea complexă a turistului la destinație în RDS este greu de atins solitar de un singur actor pe motive de lipsă de investiții în facilități, lipsă de capacități de a deservi un număr disproporționat în timp de clienți, limitarea alegerii pentru potențialul consumator, etc. Acest lucru în destinațiile din RD Sud poate fi atins dacă antreprenorii se asociază la nivelul unei destinații turistice sau în cadrul unor rețele cunoscute.

Totodată, turismul contemporan înaintea cerințe specifice pentru cunoștințele celor care gestionează fluxurile de vizitatori sau administrează atracțiile turistice în circuitele de vizitatori. La fel ca și pentru APL-urile care reprezintă destinațiile gazdă în călătoriile naționale sau internaționale.

Constatăm că, rolul factorului uman în turism este de cele mai dese ori decisiv în oferta turistică a oricărei destinații, iar însoțitorii de grupuri turistice venite din altă parte compensează într-o măsură mică lipsa personalului calificat la destinație. Serviciile turistice se oferă de la persoană la persoană, iar ospitalitatea este oferită de către gazda primitoare. Iată de ce în domenii largi de ospitalitate (cazarea, alimentația publică de calitate, ghidajul, transportul turistic, agrementul specific) este practic imposibil de activat fără personal de "contact direct" cu turistul.

Formarea și dezvoltarea capacităților resurselor umane în turismul regiunii trebuie să fie o preocupare permanentă, astfel încât acesta să facă față așteptărilor crescânde ale oaspeților țării, dar și să poată crea noi produse turistice competitive valorificând eficient toate celelalte resurse ale RDS.

Acest obiectiv poate fi atins prin următoarele măsuri:

- Măsura 3.1. Încurajarea cooperării în rețele turistice regionale
- Măsura 3.2. Dezvoltarea parteneriatelor pentru managementul eficient al destinațiilor turistice în RDS

Măsura 3.1. Încurajarea cooperării în rețele turistice regionale

Măsura dată prevede acțiuni care să faciliteze dezvoltarea centrelor de informare a vizitatorilor, precum și conectarea acestora în cadrul unor rețele mai largi la nivel regional, național sau internațional. Aceste centre de informare a turiștilor pot fi create în baza extinderii serviciilor ale unor instituții existente care au personal calificat implicat (ex: muzee, vinării, gări, mănăstiri, etc), dar pot fi noi în zone cu aglomerații de vizitatori. Acțiunile relevante acestei măsuri vor susține mici reparații, amenajarea și dotarea spațiilor pentru deservirea informațională a turiștilor, precum și echiparea cu tehnica necesară și mobilierul relevant acestei funcțiuni. La fel vor fi încurajate activitățile de dezvoltare a serviciilor și bunurilor oferite gratis, precum și

celor contra cost în vederea asigurării sustenabilității centrelor de informare a turiștilor. La această măsură sunt eligibile și panourile electronice informative manipulate "touch-screen" de către vizitatori amplasate în locuri cu aglomerație turistică.

Totodată, măsura dată va include și acțiuni de implicare a antreprenorilor locali și regionali în dezvoltarea și comercializarea unor trasee turistice tematice comune (etnoculturale, vinicole, eco, agro, cognitive, etc.). Vor fi susținute în special inițiativele pentru traseele locale și regionale conectate la rețeaua de trasee turistice naționale, care parcurg RDS.

Acțiuni recomandate:

- Dezvoltarea rețelei de centre de informare turistică în RDS;
- Promovarea platformelor de cooperare și promovare a unor oferte tematice comune (etnoculturale, vinicole, eco, agro, cognitive, etc.) conectate la rețeaua turistică regională;

Măsura 3.2. Dezvoltarea parteneriatelor pentru managementul eficient al destinațiilor turistice în RDS

Măsura include acțiuni care să încurajeze dezvoltarea clusterelor dintre antreprenori și alți actori locali amplasați în destinațiile turistice din RDS, inclusiv pentru conectarea lor în cadrul unor rețele și trasee comune. Aceste asocieri trebuie să aibă scopul de sporire a capacităților de deservire a unui număr mai mare de vizitatori, să ofere o gamă mai variată de servicii și bunuri oaspeților regiunii, să sporească calitatea prestației și vizibilitatea destinațiilor RDS.

Totodată se vor încuraja acțiunile de creare și dezvoltare a parteneriatelor pentru amenajarea punctelor de vânzare către turiști (ex: a suvenirelor, obiectelor de artizanat, produselor și băuturilor tradiționale locale în piețe), inclusiv în piețe special amenajate sau la evenimente de masă (ex: târguri de Crăciun, festivaluri, evenimente turistice - culturale, etc.).

La fel vor fi promovate acțiuni soft de creare și fortificare a cunoștințelor și abilităților pentru a gestiona resursele publice naturale și antropice (culturale, arheologice, istorice, etnografice, folclorice, etc) pentru includerea acestora în circuitul turistic prin practici non-degradante și care să poată asigura sustenabilitatea acestora în timp. La fel vor fi susținute modulele de instruire pentru APL și altor actori interesați pentru îmbunătățirea managementului destinațiilor turistice și aplicarea celor mai bune practici europene în acest sens. Totodată vor fi încurajate proiecte pentru dotarea unor spații de instruire specială, inclusiv ateliere și clase model relevante.

Măsura va include de asemenea acțiuni soft și hard pentru facilitarea transmiterii de cunoștințe relevante persoanelor care oferă direct servicii de ospitalitate vizitatorilor regiunii. Astfel vor fi susținute proiectele pentru reciclarea și dezvoltarea cadrelor în domeniul turismului intern, ghidajului pe traseele regiunii și destinațiilor de aici. Un accent deosebit se va pune pe susținerea instruirilor personalului din prima linie în domenii relevante ospitalității (HoReCa). Aceste capacități noi profesionale trebuie să servească în sporirea gradului de utilizare a facilităților turistice la destinație, să asigure calitatea necesară așteptată de turist și să contribuie la creșterea competitivității RDS pe piața turistică.

Acțiuni recomandate:

- Facilitarea creării clusterelor în destinațiile turistice din RDS;
- Încurajarea parteneriatelor pentru dezvoltarea artizanatului local;
- Formarea capacităților pentru administrarea atracțiilor și destinațiilor turistice din RDS;
- Promovarea acțiunilor de reciclare a personalului pentru managementul eficient al vizitatorilor în RDS;

Rezultate și indicatori relevanți acțiunilor și proiectelor la nivelul Obiectivelor specifice

Rezultate așteptate	Indicatori de rezultat
Atracții turistice naturale și antropice din RDS valorificate și promovate	• Număr de atracții cultural-istoric reabilitate pentru vizite turistice • Număr de muzee reamenajate pentru necesitățile turiștilor • Suprafața amenajată a ariilor naturale • Lungimea traseelor eco-turistice amenajate • Suprafață amenajată a plajelor și zonelor de agrement conform cerințelor naționale • Lungimea căilor de acces (pietonal, velo, rutier, naval) spre atracții amenajate • Număr de instalații pentru vizibilitate a atracțiilor turistice. • Brand turistic RDS cunoscut • Tirajul materialelor promoționale distribuite • Număr de acțiuni de sporire a vizibilității atracțiilor, traseelor și structurilor turistice din RDS.
Infrastructură turistică dezvoltată	• Număr de locuri în tabere și alte structuri de cazare reparate sau construite • Număr de unități de cazare clasificate • Fond calitativ de cazare certificat • Număr de pensiuni turistice amenajate • Număr de beneficiari ai infrastructurii turistice funcționale pentru agrement și recreare • Număr de beneficiari care folosesc rețele interconectate de transport divers (auto, feroviar, naval, velo, etc.) în RDS; • Număr de marcaje turistice, indicatoare rutiere, panouri informative instalate • Număr de popasuri amenajate pe drumurile naționale și regionale.
Destinații turistice administrate	• Număr de centre de informare turistică funcționale • Număr de trasee tematice comune incluse în ofertele turistice • Număr de clustere funcționale în destinațiile turistice • Numărul antreprenori în punctele de vânzare a suvenirelor, obiectelor de artizanat, produselor și băuturilor tradiționale locale în piețe, spații special amenajate • Număr de evenimente turistice organizate de partenerii locali • Număr de gestionari ai resurselor turistice instruiți • Număr de module susținute în domenii relevante administrării patrimoniului public pentru vizite turistice;

	• Reprezentanți APL și alți actori interesați instruiți în domeniul managementului destinațiilor turistice • Număr personal din prima linie instruit în domenii relevante HoReCa • Număr manageri de turism intern pregătiți • Numărul ghizilor instruiți pentru excursii tematice în RDS
--	--

9. CRITERII DE SELECTARE A PROPUNERILOR DE PROIECTE

În cadrul Apelurilor de proiecte anterioare au fost stabilite un set de acțiuni specifice pentru selectarea proiectelor care urmau să sporească atractivitatea turistică regională și anume:

- a) Reabilitarea / modernizarea infrastructurii rutiere (a drumurilor de acces și a infrastructurii aferente drumurilor către obiectivele turistice de importanță regională, națională și internațională);
- b) Amenajarea locurilor turistice naturale și antropice de utilitate publică, modernizarea/ crearea infrastructurilor conexe de utilitate publică (parcări auto, grupuri sanitare, puncte de informare, trotuare, instalații de colectare a deșeurilor, zone verzi, iluminare, reclame și indicatoare);
- c) Restaurarea, consolidarea, protejarea și conservarea monumentelor istorice în conformitate cu prevederile Legii privind ocrotirea monumentelor nr. 1530-XII din 22.06.1993;
- d) Costuri pentru înzestrarea centrelor de informare turistică cu echipamentul necesar.

Totodată, s-a constatat că aceste acțiuni tipice nu acoperă întreaga gamă de necesități de finanțare pentru restabilirea, modernizarea și dezvoltarea atracțiilor și a infrastructurii turistice publice. Deaceia, această listă a acțiunilor necesare este suplimentată cu acțiuni menite să impulsioneze dezvoltarea echilibrată, inclusiv a subsectorului de cazare, crearea și dezvoltarea zonelor turistice, demarcarea rutelor turistice, etc, după cum urmează:

A. Acțiuni legate de îmbunătățirea atracțiilor și infrastructurii turistice

- amenajarea turistică a zonelor verzi, parcurilor și rezervațiilor prin soluții prietenoase mediului;
- reparația, amenajarea obiectivelor cultural – turistice;
- restaurarea, consolidarea, protejarea și conservarea monumentelor istorice (în conformitate cu prevederile Legii privind ocrotirea monumentelor nr. 1530-XII din 22.06.1993);
- demarcarea în teren a rutelor turistice, instalarea indicatoarelor turistice și a panourilor informative;
- reparația căilor de acces către obiectivele turistice (inclusiv infrastructurii aferente și a parcărilor auto);
- crearea, amenajarea, reparația capitală a unităților și spațiilor de cazare turistică;
- stimularea antreprenorilor pentru amenajarea pensiunilor turistice în mediul rural;
- crearea, amenajarea locațiilor, zonelor și stațiunilor turistice;
- crearea, amenajarea zonelor de odihnă, agrement, aventură în aer liber;
- amenajarea locurilor de popas pe drumurile naționale și internaționale (dotate cu parcări auto, mese/scaune, grupuri sanitare, instalații de colectare a deșeurilor, spații verzi, iluminare, indicatoare, după caz puncte de informare și comercializare);
- crearea, amenajarea, echiparea centrelor de vizitare, informare turistică, administrare a zonelor turistice;
- amenajarea pistelor pentru bicicliști.
- amenajarea muzeelor la destinație, inclusiv pentru funcția de informare și ghidare a vizitatorilor;
- crearea, amenajarea punctelor de vânzare a suvenirelor și obiectelor de artizanat în locuri cu aglomerație turistică.

B. Acțiuni soft

- asigurarea managementului eficient al proiectului la toate etapele de implementare;
- creșterea capacităților umane în industria turistică;
- formarea capacităților APL în administrarea atracțiilor și destinațiilor turistice din regiune;
- acțiuni de reciclare a personalului pentru managementul eficient al vizitatorilor în regiune;
- stimularea angajării în cadrul circuitelor turistice a artiștilor populari, meșteșugarilor locali și altor purtători de tradiții locale;
- clasificarea tuturor structurilor de cazare din regiune;
- dezvoltarea clusterelor în destinațiile turistice din regiune;
- stimularea implementării sistemelor de calitate în structurile de deservire a vizitatorilor;
- stimularea cooperării antreprenorilor pentru amenajarea unor trasee tematice comune (etnoculturale, vinicole, eco, agro, cognitive, etc.) conectate la rețeaua regională;
- dezvoltarea logisticii de transport divers (auto, feroviar, naval, velo, etc.) interconectat pentru asigurarea mobilității sporite a vizitatorilor în regiune;
- dezvoltarea colecțiilor muzeale și creșterea vizibilității acestora la destinație;
- elaborarea de studii de marketing și noi soluții de promovare turistică a regiunii;
- elaborarea și tirajarea brandului turistic al regiunii;
- elaborarea și răspândirea de materiale promoționale diverse cu atracțiile și destinațiile turistice ale regiunii;
- susținerea campaniilor de promovare a produselor turistice din destinațiile regiunii;
- susținerea acțiunilor eficiente de vizibilitate a atracțiilor, traseelor și structurilor turistice din regiune.

Drept **criterii de selectare a proiectelor** sunt recomandate următoarele:

- acțiunile trebuie să se înscrie în legislația națională de turism, a strategiilor sectoriale și regionale relevante;
- abordare echilibrată și complexă a intervențiilor, să conțină minim 3 acțiuni din lista recomandată, inclusiv după caz și acțiuni soft;
- importanță regională, națională sau internațională a obiectelor amenajate, reparate, modernizate, construite în cadrul proiectului;
- să aibă impact regional dovedit prin includerea partenerilor din minim 3 localități asociate în una din zone turistice sau pe un traseu turistic
- amenajările, reparațiile, construcțiile, modernizările din fonduri publice trebuie să fie executate doar pe obiecte și terenuri publice, inclusiv pentru dezvoltarea parteneriatelor public-private;
- acțiunile de amenajare turistică, reparații, construcții, modernizări trebuie să fie însoțite după caz de studii de fezabilitate, planuri de amenajare, proiecte tehnice și/sau avize conform legislației naționale, inclusiv care iau în considerare securitatea turiștilor;
- asigurarea în timp de 10 ani a proprietății, funcționalității, utilității și accesibilității publice a obiectelor amenajate, construite, modernizate în cadrul proiectului;

- asigurarea de către beneficiar a durabilității investiției și întreținerii obiectivelor turistice amenajate, reparate, modernizate, construite în cadrul proiectului.

Criteriile de selectare trebuie să coreleze cu cerințele exprese în actele normative naționale și cerințele specifice ale Finanțatorului (formulare tip, angajamente pentru respectarea unor normative și convenții). În cazul atracțiilor turistice aceste cerințe trebuie să respecte după caz normativele urbanistice, de mediu sau prescrise de Convențiile internaționale de protecție a patrimoniului. Totodată în cazul structurilor de cazare și alimentație publică se vor respecta Criteriile de clasificare a unităților turistice, etc. În cazul spațiilor de agrement printre altele se vor respecta cerințele pentru asigurarea securității beneficiarilor, etc.

10. COSTURI ȘI SURSE DE FINANȚARE A SECTORULUI TURISM

Programul regional sectorial în domeniul turismului este proiectat pentru o perioadă de implementare 2017-2025. Astfel sursele de finanțare prognozate sunt Fondul de Național de Dezvoltare Regională, Fondul Ecologic Național, donatori externi și interni atrase în cadrul proiectelor și inițiativelor actorilor implicați în dezvoltarea turismului în RD Sud.

Totodată, luînd în considerare ciclul proiectelor finanțate de FNDR, se presupun 2 etape clare în finanțarea proiectelor din PRS de turism a RDS:

Etapa I: anii 2017-2020

- finanțarea FNDR prestabilită pentru lista de proiecte regionale incluse în Documentul Unic de Program (DUP);
- adaptarea proiectelor regionale incluse în POR la exigențele altor donatori;
- stimularea inițiativelor și proiectelor regionale în baza Măsurilor și Acțiunilor recomandate, inclusiv soft, în PRS de turism pentru finanțarea la alți donatori interni și externi.

Etapa II: anii 2020-2025

- finanțarea FNDR stabilită pentru lista de proiecte regionale în baza noului Apel 2020-2023;
- stimularea inițiativelor și proiectelor regionale în baza Măsurilor și Acțiunilor recomandate, inclusiv soft, în PRS de turism și POR pentru finanțarea la alți donatori interni și externi.

Sursele de finanțare posibile a PRS de Turism

Fondul Național pentru Dezvoltare Regională gestionat de Autoritatea națională responsabilă de dezvoltarea regională, fiind un compartiment dedicat al bugetului de stat, va finanța și monitoriza implementarea proiectelor și programelor de dezvoltare regională incluse în DUP. Acest document de program guvernamental este pe un termen scurt (3-4 ani) și este elaborat în baza strategiilor de dezvoltare regională și planurilor operaționale regionale și include programele și proiectele prioritare de dezvoltare regională.

Pentru Etapa I a PRS (anii 2017-2020) în DUP este inclus un proiect de infrastructură pentru RD Sud . În POR Sud 2017-2020 pentru sectorul de turism în RDS sunt planificate 5 proiecte.

Nr/o	Denumire proiect	Aplicant	Cost total, mln. lei
1	Construcția drumului de acces spre mănăstirea Chistoleni	Primăria s. Sadaclia, r-nul Basarabeasca	9918,7
2	„Lunca Prutului”- un nou traseu turistic regional	Primăria s. Văleni, r. Cahul	21 311,6
3	Edificarea Complexului Muzeal „Centrul Vechi” Cimișlia	CR Cimișlia	5 425,9
4	Sporirea atractivității turistice prin dezvoltarea zonei de odihnă și agrement “Lacul Sărat” de importanță regională	Primăria or. Cahul	19 374,2
5	Dezvoltarea regională turismului în sud-estul Republicii Moldova	Primăria s. Ermoclia, r-nul Ștefan Vodă	22 000

Sursele financiare necesare pentru proiectele din sectorul turism în RDS constituie circa 78 030,4 mii lei. Aprobarea, promovarea și coordonarea la nivel național a obiectivului de dezvoltare regională, inclusiv pentru sectorul turism este realizată de către Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR), care stabilește și monitorizează implementarea criteriilor, priorităților și procedurilor privind mijloacele financiare alocate din FNDR.

Alți donatori interni pentru proiecte de turism:

- Administrațiile Publice Locale (APL), care pot planifica resurse proprii pentru dezvoltarea infrastructurii turistice publice din destinațiile RDS, inclusiv pentru cofinanțarea proiectelor atrase de alți actori ai dezvoltării locale (Parteneri privați, ONG-uri, etc.). Aceste surse pot fi utilizate pentru reabilitarea și modernizarea infrastructurii turistice, facilitarea asocierii partenerilor în destinații, organizarea unor campaniilor de promovare sau evenimente de promovare a atracțiilor turistice deținute de comunitățile locale.
- Fondul Ecologic Național (FEN) în special pentru proiecte de delimitare, amenajare și valorificare nondegradantă a zonelor naturale protejate și aplicarea celor mai bune practici eco-turistice.
- ONG-urile, care prin activitatea proprie de a atrage resurse financiare cooperează cu APL-urile, alte asociații ale antreprenorilor pentru implementarea unor acțiuni de amenajare și sporire a vizibilității turistice a unor spații istorice, monumente de cultură, refacerea unor elemente de infrastructură în interes public, etc.

Alți donatori externi.

- Programele de cooperare a Guvernului Republicii Moldova cu Donatori externi;
- Programele de dezvoltare ale UE (POC Ro-Md, POC în Bazinul Mării Negre, POC în Bazinul Dunărean);
- Ambasade străine acreditate la Chișinău;
- Programe disponibile autorităților locale.

De regulă, fiecare donator are un set de cerințe față de Aplicații, parteneriate, proceduri, acțiuni și limitări de bugete în general pentru o gamă largă de proiecte, inclusiv cele de turism (soft sau hard). Inițiativele sunt susținute în cadrul unor competiții libere de proiecte în baza unor criterii clare. Dintre acțiunile susținute există o viziune comună asupra tipului de costuri care pot sau nu pot fi susținute, inclusiv:

Costuri eligibile:

- Costuri directe (soft, hard) pentru implementarea proiectului;
- Cheltuieli legate de administrarea proiectului, inclusiv asigurarea managementului;
- Cheltuieli legate de promovarea rezultatelor proiectului;
- Creșterea de capacități umane pentru necesitățile actorilor din raza de implementare a proiectului;
- Alte costuri specifice (soft sau hard în funcție de Donator).

Costuri neeligibile:

- costuri pentru obținerea acordurilor, avizelor și autorizațiilor;
- sponsorizări individuale pentru participare la conferințe sau congrese;

- datorii sau rezerve pentru pierderi;
- burse de studiu și/sau cursuri de specializare individuale;
- orice acțiune de natură comercială generatoare de profit imediat pentru aplicantul la finanțare sau pentru partenerul de proiect.
- cumpărarea de terenuri sau clădiri;
- credite părților terțe, amenzi și penalități;
- orice costuri realizate anterior de a fi fost semnat contractul (inclusiv costurile legate de pregătirea proiectului).

11. MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA

Monitorizarea și evaluarea va avea loc la nivelul prezentului PRS de turism și la nivelul proiectelor individuale.

ADR Sud va raporta despre proiectele finanțate din FNDR către Consiliul Regional și Autoritatea națională de dezvoltare regională. Rapoartele Trimestriale vor conține informații despre implementarea proiectelor. Rapoartele anuale prezentate Consiliului Regional va prezenta progresul bazat pe indicatorii recomandați în vederea implementării PRS de turism și a Planului Operațional Regional.

Programul regional sectorial în domeniul turismului va fi implementat în perioada 2017-2025.

Pentru raportare și evaluare a rezultatelor acțiunilor se vor aplica după caz procedurile Fondului de Național de Dezvoltare Regională și altor donatori externi și interni atrase în cadrul proiectelor și inițiativelor actorilor implicați în dezvoltarea turismului în RD Sud.

Având în vedere ciclul proiectelor finanțate de FNDR vor fi 2 etape în evaluarea proiectelor din PRS de turism a RDS:

Etapa I: anii 2017-2020

- evaluarea proiectelor finanțate de FNDR și incluse în Documentul Unic de Program (DUP);
- monitorizarea și după caz evaluarea rezultatelor proiectelor regionale incluse în POR dar finanțate de alți donatori;
- monitorizarea proiectelor regionale în baza Măsurilor și Acțiunilor recomandate în PRS de turism și finanțate de alți donatori interni și externi.

Etapa II: anii 2020-2025

- evaluarea proiectelor finanțate de FNDR în baza noului Apel 2020-2023, implicit și ale noilor criterii;
- monitorizarea proiectelor regionale în baza Măsurilor și Acțiunilor recomandate în PRS de turism și POR finanțate de alți donatori interni și externi.

Cadrul instituțional

Fiecare proiect finanțat de către FNDR și inclus în Documentul Unic de Program, trebuie să conțină indicatori relevanți pentru monitorizare și evaluare, iar Aplicații vor prezenta rapoarte trimestriale referitor la proiectele implementate, rezultatele și indicatorii de impact prestabiliți. Sitematizarea datelor acestor rapoarte va consolida o bază pentru rapoartele anuale pentru Consiliul Regional și Autoritatea națională de dezvoltare regională.

PRS în turism conține indicatori calitativi și cantitativi. Indicatorii calitativi, care în mare măsură sunt indicatori de proces (i.e. indică dacă o acțiune a fost sau nu realizată) vor fi monitorizați de către ADR Sud. Indicatorii cantitativi care înregistrează progresul în implementarea PRS de turism vor fi elaborați pe baza informației despre toate proiectele colectate de către ADR Sud.

La fel, fiecare Aplicant de proiect va prezenta un raport detaliat cu privire la finalizarea proiectului în baza unui formular prestabilit, care va estima succesul general a proiectului, rapoarte referitor la rezultate specifice și indicatori de impact, și va identifica impactul proiectului pe termen lung odată cu finisarea implementării.

ADR Sud va efectua evaluări pe teren și sondaje periodice, pentru a estima cum activitățile incluse în PRS de turism sunt percepute de către populația locală și vizitatorii regiunii. Rezultatele acestora vor fi raportate periodic sau la necesitate.

Odată cu evoluarea sistemului de monitorizare și evaluare elementele sistemului de monitorizare vor evolua concomitent.

PRS de turism poate a fi actualizat și completat odată la 2 ani, sau la recomandarea instituțiilor specializate în sectorul turism, în urma schimbării sau modificării cadrului legislativ sau de politici la nivel național.

12. CONCLUZII ȘI SINTEZĂ

În RD Sud sunt o serie de avantaje competitive care încurajează activitatea turistică cum ar fi așezare geografică favorabilă cu ieșire directă la Dunăre și Marea Neagră, precum și în vecinătatea cu Ucraina și România, țară UE.

Prin punctele vamale de aici intră anual cca. 20% din cetățenii străini în țară, iar mobilitatea mare a populației regiunii se manifestă plenar în special în perioada estivală. Aici sunt câteva zone turistice consacrate cu o diversitate mare de rezervații naturale și arii protejate, monumente istorico-culturale de valoare națională, precum și cea mai mare diversitate de comunități etnice din țară. Aici sunt mai multe muzee reprezentative care fiind repartizate relativ uniform pe teritoriul RDS constituie o bună rețea de ghidare a vizitatorilor.

Totodată aici sunt 2 zone cu tradiții vini-viticole cunoscute, care împreună cu meșteșugurile bogate și diverse crează o imagine specială localităților din sudul țării. O serie de factori și condiții climaterice favorabile și se exploatează în balneoturism, dar totuși cu un potențial de extindere mult mai mare.

Totodată, trebuie să constatăm că, diversificarea redusă a ofertelor turistice în RDS, pliată pe dezechilibrele teritoriale în administrarea în turismul regional fac ca RDS să rămână încă o destinație vizitată de un număr limitat de turiști străini dar și vizitatori locali.

Chiar dacă turiștii proveniți sunt în special din țările vecine și UE sau state dezvoltate în RDS există cea mai redusă diversitate de oferte și circuite turistice și un sector de cazare limitat.

Sunt discrepanțe mari în accesibilitatea și calitatea unităților de cazare, în special celor pentru turismul de masă, dar și sejurul turistic scurt rezultă în performanțe scăzute în turism intern, excursii și în muzee.

În raioanele regiunii are loc o dezvoltare dezechilibrată a industriei turistice, inclusiv cu debalansarea calității ospitalității în diferite destinații, cu o infrastructură insuficient dezvoltată pentru servicii de turism generează starea în care majoritatea covârșitoare a atracțiilor naturale rămân nevalorificate turistic. Lipsesc zonele de odihnă amenajate conform standardelor naționale.

Patrimoniul cultural este degradat și în general puțini vizitatori cunosc regiunea prin excursii. Sunt insuficiente acțiunile pentru vizibilitatea turistică a RDS în interior și exterior, insuficienței resurselor financiare pentru promovarea domeniului (cum ar fi: expoziții, materiale promoționale, susținere financiară a proiectelor din domeniu, etc), dar și capacități insuficiente pentru gestionarea sectorului turistic regional. Capacitățile de efectuare a analizei impactului sunt reduse iar lipsa studiilor de fezabilitate relevante sectorului turistic regional generează o lipsă de proiecte ambițioase pentru competitivitatea regională și o cooperare redusă cu partenerii strategici, inclusiv cu specialiștii responsabili de turism în teritoriu. ADR nu gestionează informația strategică despre sistemul turismului regional. Totodată, migrarea mare a cadrelor calificate din turism și deficitul brațelor de muncă calificată în sectorul HoReCa acutizează situația sectorului ospitalității în RDS.

La fel, infrastructură conexă de-a lungul magistralelor rutiere nu este dotată în plină măsură cu popasuri amenajate necesităților turiștilor, starea deplorabilă și nesigură a drumurilor de acces la majoritatea atracțiilor turistice și vizibilitatea redusă a majorității atracțiilor turistice pe drumurile regiunii (fără marcajele turistice corespunzătoare) fac din RD Sud mla de degradă o zonă necunoscută și obscură.

Iată de ce actorii interesați de aici își propun ***Dezvoltarea Regiunii Sud ca destinație turistică atractivă, accesibilă și competitivă***, inclusiv prin următoarele obiective specifice:

- 1 Valorificarea și promovarea atracțiilor turistice;**
- 2 Dezvoltarea infrastructurii turistice;**
- 3 Stimularea parteneriatelor pentru sporirea competitivității destinațiilor turistice.**

Acestea trebuie să fie atinse prin promovare insistentă și implementarea unui set de acțiuni și proiecte care pot asigura dezvoltarea echilibrată teritorial a sectorului spre beneficiul comunităților gazdă și a oaspeților în RD Sud.

Corelarea dintre Obiectivele specifice și Acțiunile recomandate de susținere a turismului în RD Sud

Obiective	Măsuri	Acțiuni recomandate
Valorificarea și promovarea atracțiilor turistice	Măsura 1.1. Promovarea patrimoniului cultural, istoric și etnografic în circuitul turistic	• Inventarierea și studierea potențialului turistic civilizațional în RDS; • Restaurarea patrimoniului cultural și istoric pentru vizite turistice; • Creșterea vizibilității și dezvoltarea colecțiilor muzeale în destinațiile turistice; • Includerea potențialului etnocultural în produsele turistice din RDC; • Stimularea angajării în cadrul circuitelor turistice a artiștilor populari, meșteșugarilor locali și altor purtători de tradiții locale;
	Măsura 1.2. Valorificarea eco-turistică a atracțiilor naturale în RDS	• Amenajarea turistică a ariilor naturale în conformitate cu practicile prietenoase mediului; • Dezvoltarea zonelor de agrement regionale și locale;
	Măsura 1.3. Promovarea brandului turistic al RDS	• Elaborarea brandului turistic al RDS; • Susținerea campaniilor de promovare a produselor turistice din destinațiile RDS; • Susținerea acțiunilor eficiente de vizibilitate a destinațiilor turistice din RDS;
	Măsura 1.4. Asigurarea accesibilității atracțiilor turistice	• Asigurarea accesului spre atracțiile turistice amenajate pentru vizite; •
Dezvoltarea infrastructurii turistice	Măsura 2.1. Dezvoltarea capacităților de cazare în RDS	• Amenajarea structurilor de cazare accesibile turistului de masă, inclusiv taberelor pentru copii; • Promovarea acțiunilor de edificare și dotare pensiunilor turistice în mediul rural; • Clasificarea structurilor de cazare în RDS; • Promovarea calității în structurile de deservire a vizitatorilor;
	Măsura 2.2. Amenajarea infrastructurii de agrement și	• Dezvoltarea infrastructurii turistice în zone de recreare;

	turismului de aventură	• Amenajarea infrastructurii turismului activ și de aventură.
	Măsura 2.3. Amenajarea traseelor turistice în RDS	• Asigurarea mobilității sporite a vizitatorilor în RDS prin dezvoltarea logisticii de transport interconectat (auto, feroviar, naval, velo, etc.); • Elaborarea și instalarea marcajelor turistice, indicatoarelor rutiere, panourilor informative spre atracții turistice; • Amenajarea locurilor de popas pe drumurile naționale și regionale;
Stimularea parteneriatelor pentru sporirea competitivității destinațiilor turistice	Măsura 3.1. Încurajarea cooperării în rețele turistice regionale	• Dezvoltarea rețelei de centre de informare turistică în RDS; • Promovarea platformelor de cooperare și promovare a unor oferte tematice comune (etnoculturale, vinicole, eco, agro, cognitive, etc.) conectate la rețeaua turistică regională;
	Măsura 3.2. Dezvoltarea parteneriatelor pentru managementul eficient al destinațiilor turistice în RDS	• Facilitarea creării clusterelor în destinațiile turistice din RDS; • Încurajarea parteneriatelor pentru dezvoltarea artizanatului local; • Formarea capacităților pentru administrarea atracțiilor și destinațiilor turistice din RDS; • Promovarea acțiunilor de reciclare a personalului pentru managementul eficient al vizitatorilor în RDS;

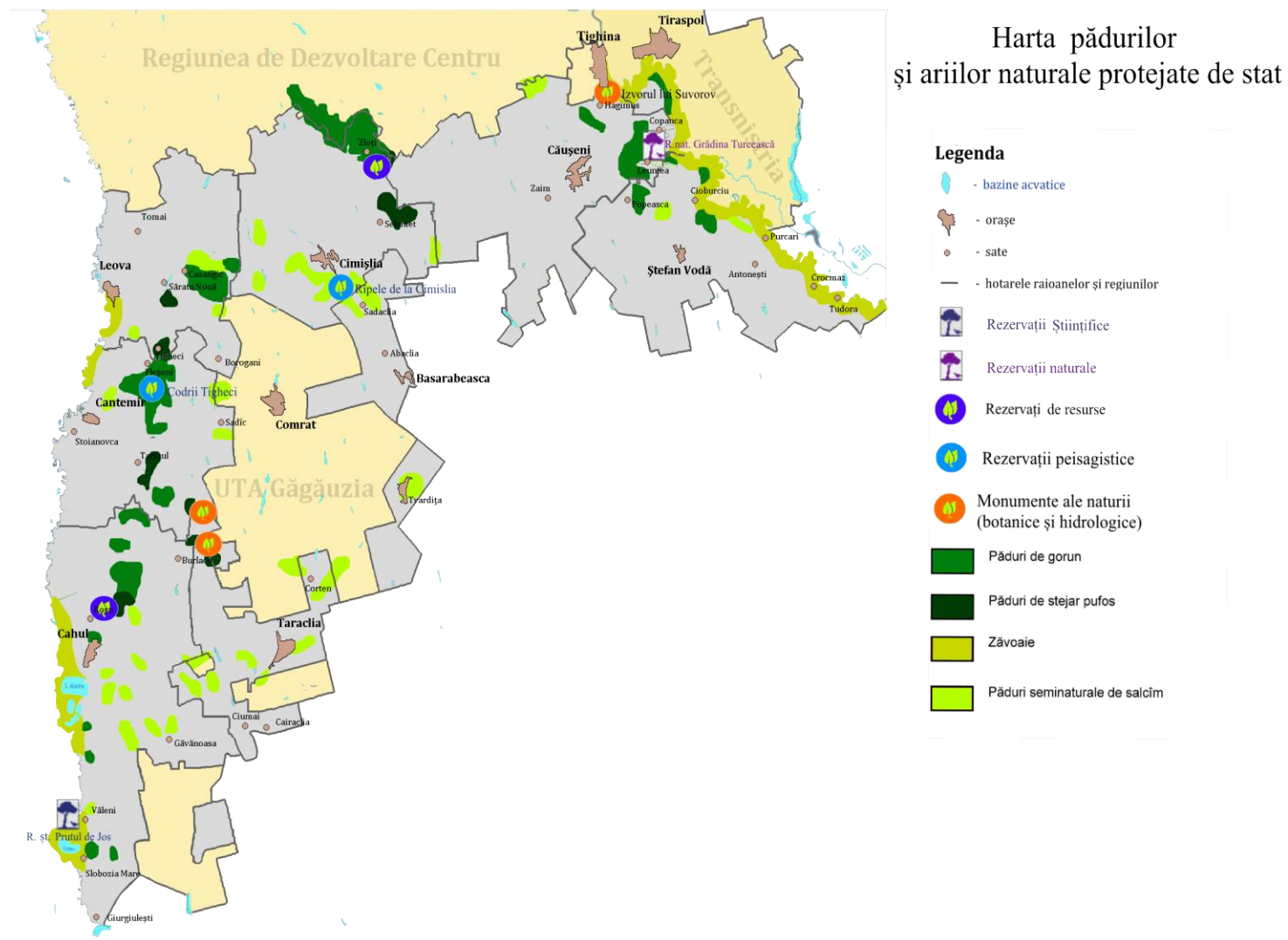
Anexe

Hărți

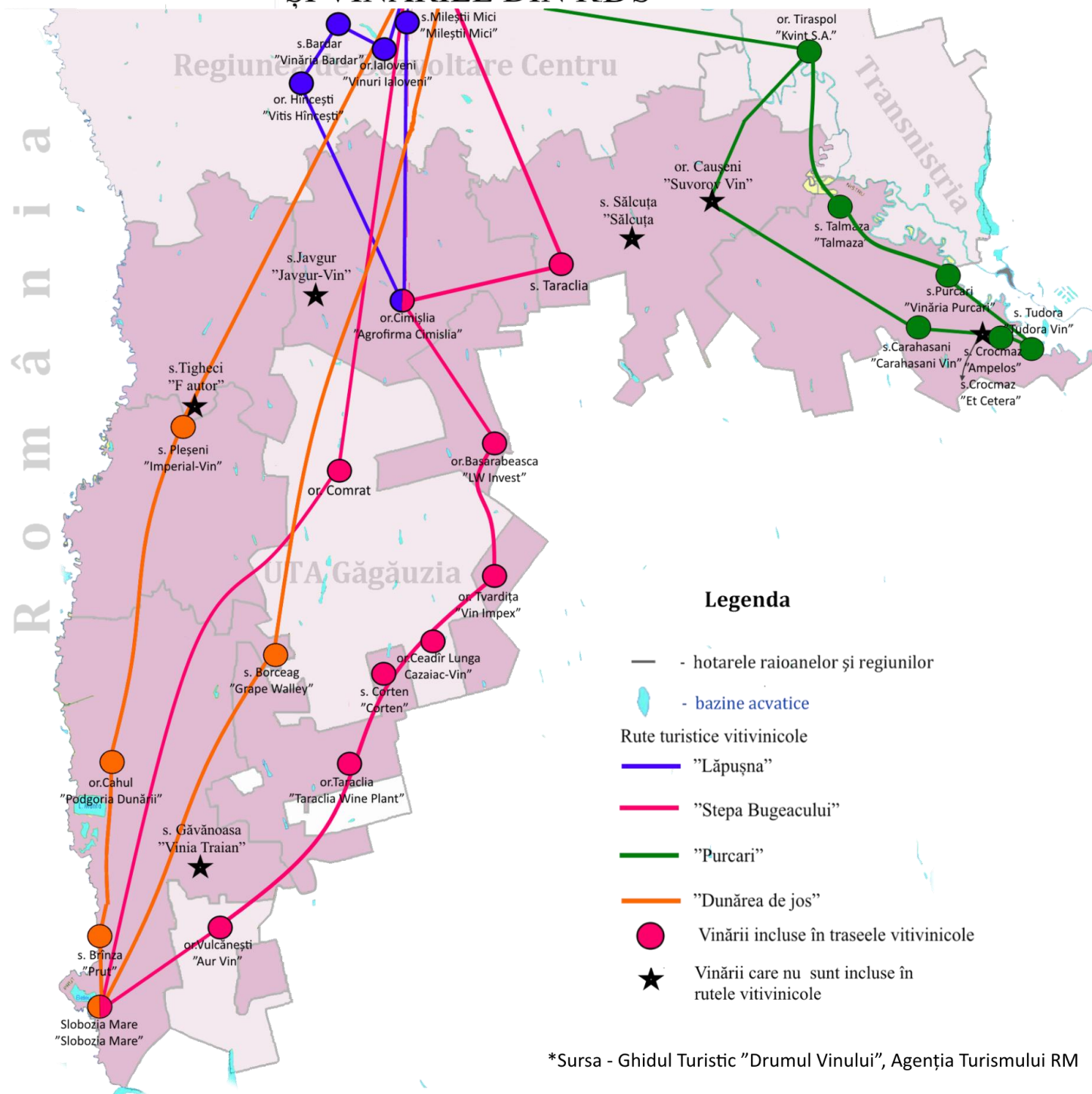
Agenda culturală a evenimentelor din RDS

Concepte de proiecte posibile

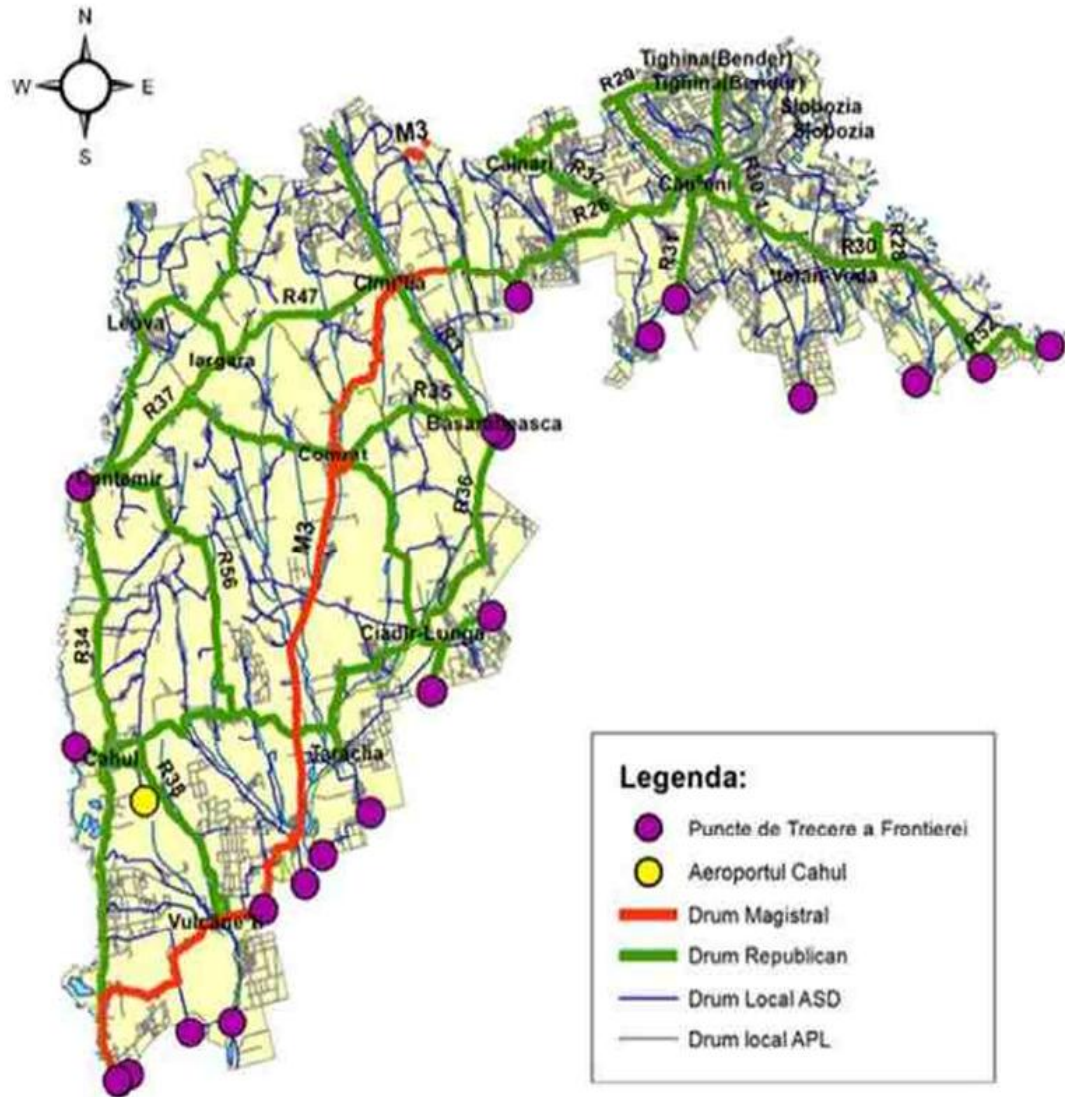
Hărți :

RUTELE TURISTICE VITIVINICOLE ȘI VINĂRIILE DIN RDS

Harta RDS cu punctele de trecere a frontierei de stat din RDS

Agenda culturală a RD Sud

Nr/o	Denumirea evenimentului	Localitatea	Perioada (luna)
1.	Festivalul raional al sportului școlar	Localitățile r. Cahul	Ianuarie-martie
2.	Concurs de poezie "Grigore Vieru"	Or. Cahul	Februarie
3.	Jocurile sportive ale juniorilor din RM	Localitățile r. Cahul	Februarie-mai
4.	"Трифон-зарезан" – sărbătoarea viței de vie	Or. Tvardița , rn. Taraclia	14 februarie
5.	Show-concursul de muzică și divertisment, dedicat zilei îndrăgostiților "Ce este dragostea?"	Or. Taraclia, Casa raională de cultură	Februarie
6.	Festival teatral	Sala de lectură, O.Panov or. Taraclia	Martie
7.	Festivalul raional al cântecului pascal „Icoana sufletului meu"	s. Hănăseni, rn Cantemir	Aprilie-mai/ săptămâna Paștelui
8.	Festivalul internațional „Duminica la florii"	s. Giurgiulești, rn Cahul	Aprilie-mai/ În preajma Paștelui
9.	Festivalul cântecului pascal	or. Cahul	Aprilie-mai/ În preajma "Paștelui"
10.	Expoziția - concurs raională "Duminica luminată a lui Hristos" (concurs pascal)	Or. Taraclia, Casa raională de cultură	Aprilie-mai / A treia zi de paști
11.	Festivalul „Dansul – expresia sufletului"	Leova	Aprilie/Anual
12.	Concurs "La izvoarele înțelepciunii"	or. Cahul	Aprilie
13.	Concursul instrumentiștilor "7 note muzicale"	or. Cahul	Aprilie
14.	Festivalul cântecului pascal, expoziție "Hristos a înviat".	Căușeni	Aprilie-mai
15.	Festivalul colectivelor coregrafice în cadrul Zilei Internaționale a dansului „Magica" adună prietenii	Căușeni	Aprilie
16.	Expoziția târg "Parada Florilor"	or. Cimișlia	Aprilie-mai
17.	Campionatul raionului Cahul la fotbal	Localitățile rn Cahul	Aprilie-septembrie
18.	Turneul republican de lupte greco-romane	Or. Cahul	Aprilie
19.	Concursul raional de cântec lirico-patriotic "Victoria"	Or. Taraclia, Casa raională de cultură	Aprilie

20.	Concursul de frumusețe "Perla Taracliei"	Or. Taraclia, Casa raională de cultură	Aprilie
21.	Concursul sportiv "Ziua sănătății"	s.Cairaclia, rn Taraclia	Aprilie
22.	Concursul de cântece și poezii militaro-patriotice "Noi - copii ai războiului"	s. Cairaclia, rn. Taraclia, Casa de cultură	Aprilie - mai
23.	Festivalul de tradiții populare "Pe vale la râul Prut"	s.Țiganca, rn Cantemir	Mai
24.	Festivalul Internațional "Dulce floare de salcâm"	s. Văleni, rn Cahul	Mai
25.	Turneul internațional la tenis de masă și competiții de ciclism	Or. Cahul	Mai
26.	Turneul republican la fotbal „Guguță"	Localitățile r. Cahul	Mai - iunie
27.	Festivalul Cântecelor Pascale „Slăvit să fie Domnul"	Mănăstirea sf.Nicolai din s. Sadaclia, rn Basarabeasca	Mai
28.	Festivalul folcloric "Гепрев-ден"	Or. Tvardița, la izvor (cișmea), rn Taraclia	6 Mai
29.	Sărbătoarea scrisului și a culturii slavone. Expoziția meșterilor populari. Șezători .	or.Taraclia , Casa raională de cultură	Mai
30.	Turneul internațional de lupte libere	Or. Taraclia Stadionul și casa raională de cultură	Mai
31.	Turneul republican la fotbal „Speranța"	Localitățile r. Cahul	Iunie
32.	Festivalul Internațional de Muzică și Dans "Nufărul Alb"	Or. Cahul	Iulie
33.	Ziua Națională a Portului Popular	Or. Cahul	Iunie
34.	Festivalul Regional al dansului popular „Jocul din strămoși lăsat"	s. Cociulia, rn Cantemir	Iunie/bianual
35.	Festivalul regional „La o margine de Prut"	Leova	Iunie/bienal
36.	Festivalul de dans popular „Ion Bazatin,,	or. Cimișlia	Iunie
37.	Festivalul orchestrelor de muzică populară "Ion Popușoi"	or. Cimișlia	Iunie
38.	IProsop	s. Selemet, rn Cimișlia	Mai-iunie
39.	Concurs de frumusețe și talent, pentru copii "Misster și Miss perlele Taracliei"	Or. Taraclia, Casa raională de cultură	Iunie
40.	Reuniunea raională a absolvenților	Or. Taraclia,	Iunie

		Piața orașului	
41.	Concurs de cântece pentru copii "Steluța Albotei"	s. Albota de Sus, rn Taraclia Casa de cultură	Iunie
42.	„Miss Basarabeasca -2017”	or. Basarabeasca Casa de cultură	Iulie
43.	Festival-Concurs "La vatra horelor bucuriene"	s. Bucuria, rn Cahul	August
44.	Festivalul cîntecului patriotic „Dor de Moldova”	Or.Căușeni	August
45.	Festivalul Național al Strugurelui	Or. Cimișlia	August
46.	Festivalul Regional al cîntecului și dansului folcloric "De la neam la neam"	s. Cociulia, rn Cantemir	August/Bianual
47.	Festivalul raional al cîntecului, dansului și portului popular „Joc și cîntec de la Prut"	Or. Cantemir	August
48.	Concursul de talente "Minutul de glorie"	s. Musaitu, rn Taraclia Casa de cultură	August
49.	Festival al etniilor „Unitate prin diversitate"	s.Grigorievca, rn Căușeni	Septembrie
50.	Festivalul „Moștenit-am din bătrâni"	Leova	Septembrie/ Anual
51.	Concursul interpreților de muzică populară „Drag mi-e cîntul"	Cantemir	Septembrie
52.	Festivalul raional al Etniilor „Unitate prin diversitate"	s. Vișneovca, rn Cantemir	Septembrie
53.	Festivalul inter-etnic național "Festivalul etniilor"	Or. Cahul	Septembrie
54.	Festivalul regional etno-cultural. Expoziții ale meșterilor populari. Bucătărie națională.	Or.Taraclia, parcul Gagarin	Septembrie
55.	Concursul "Uimește cu talentul tău"	s. Valea Perjei, rn Taraclia Casa de cultură	Septembrie
56.	Sărbătoarea orașului «Гроздобер»	Or. Tvardița, rn Taraclia	Octombrie
57.	"Toamna de aur"- concurs	s. Valea Perjei , rn Taraclia Casa de cultură	Octombrie
58.	Festivalul „Ecol de la baștină"	Leova	Noiembrie/ Bienal
59.	Concursul Regional al cîntecului de estradă și al dansului modern „Crizantema albă"	Cantemir	Noiembrie
60.	Concursul Regional al tineretului „Vivat tineret"	Cantemir	Noiembrie
61.	Festivalul Regional de muzică populară „Asta-i floarea lui Sulac"	Cantemir	Noiembrie / 1 ediție la 3 ani

62.	Festival-Concurs "Muzica pentru toți"	or. Cahul	Noiembrie
63.	Festivalul Bienal al dansului popular în memoria lui "Vasile Suman"	s. Abaclia, rn Basarabeasca Casa de cultură	Noiembrie
64.	Festival al obiceiurilor și tradițiilor de iarnă „Aprindeți luminile”.	s.Coșcalia, rn Căușeni	Decembrie
65.	Festivalul raional al tradițiilor și obiceiurilor de iarnă „V-am ura, v-am tot ura”	Cantemir	Decembrie
66.	Festivalul „V-am ura v-am tot ura”	Leova	Decembrie– ianuarie/Anual
67.	Festivalul de Datini și Obiceiuri de Crăciun "Florile Dalbe"	or. Cahul	Decembrie
68.	Festivalul obiceiurilor de iarnă "V-am ura,v-am tot ura"	or. Basarabeasca Casa de cultură	Decembrie
69.	Concursul raional de cântec vocal "Vocea de Aur a Taracliei"	Or. Taraclia Casa raională de cultură	Decembrie – I etapă ianuarie – II etapă